

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра європейської економіки і бізнесу**

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

05 Соціальні та поведінкові науки

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

051«Економіка»

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ

«Міжнародна економіка»

Форма навчання: денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

**на тему «Національна економічна модель Норвегії в умовах глобалізації
світового господарства»**

здобувача Стащенко Руслани Вікторівни

(підпис)

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцентка Лещенко К. А.

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

В.о. завідувача кафедри: д.е.н, доц. Федірко О.А.

(підпис)

Київ 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра європейської економіки і бізнесу**

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ
СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ**

**«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
05 Соціальні та поведінкові науки
051 Економіка
Міжнародна економіка**

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Столярчук Я.М.

_____ Федірко О.А.

«___» _____ 20__ р.

«___» _____ 20__ р.

**ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ
здобувачу вищої освіти *Стащенко Руслані Вікторівні***

денної форми навчання

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

**на тему: «Національна економічна модель Норвегії в умовах глобалізації
світового господарства»**

Тему затверджено наказом ректора Університету від «___» _____ 20__ р. № _____

**Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах міжнародних організацій,
Євростату, Національного бюро статистики Норвегії, Національного банку Норвегії та інших.**

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	Теоретичні аспекти глобалізації світового господарства та її вплив на національні економічні моделі країн світу
<i>(термін подання – до 31 березня)</i>	
Розділ 2	Аналіз ефективності національної економічної моделі Норвегії та напрямки її модернізації
<i>(термін подання – до 30 квітня)</i>	

Об'єкт дослідження:	Процеси функціонування національної економічної моделі Норвегії в умовах глобалізації
Предмет дослідження:	Національна економічна модель Норвегії
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	Дослідити теоретичні аспекти глобалізації світового господарства та її вплив на національні економічні моделі країн світу, а також проаналізувати ефективність національної економічної моделі Норвегії та визначити напрямки її модернізації

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	Розкрити сутність та еволюцію національної моделі економічного розвитку; визначити особливості розвитку національної економіки в умовах глобалізації; проаналізувати методичні підходи оцінювання національної економічної моделі.
У розділі 2	Здійснити аналіз соціально-економічної моделі Норвегії; розкрити проблеми розбудови економічного розвитку Норвегії в умовах глобалізації світового господарства; запропонувати механізми та інструменти вдосконалення національної економічної моделі Норвегії.

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)

Лещенко К.А.

(ініціали, прізвище)

«11» березня 2023 р.

Завдання одержав студент

(підпис)

Стащенко Р.В.

(ініціали, прізвище)

«11» березня 2023 р.

Реферат

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 61 сторінку, 3 таблиці, 16 рисунків, список використаних джерел з 36 найменувань, додатки.

«Національна економічна модель Норвегії в умовах глобалізації світового господарства»

Об'єктом дослідження є процеси функціонування національної економічної моделі Норвегії в умовах глобалізації.

Предметом дослідження є національна економічна модель Норвегії.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – дослідження теоретичних аспектів глобалізації світового господарства та її вплив на національні економічні моделі країн світу, а також аналіз ефективності національної економічної моделі Норвегії та визначення напрямків її модернізації.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- розкрити сутність та еволюцію національної моделі економічного розвитку;
- визначити особливості розвитку національної економіки в умовах глобалізації;
- проаналізувати методичні підходи оцінювання національної економічної моделі;
- здійснити аналіз соціально-економічної моделі Норвегії;
- розкрити проблеми розбудови економічного розвитку Норвегії в умовах глобалізації світового господарства;
- запропонувати механізми та інструменти вдосконалення національної економічної моделі Норвегії.

Практичне значення отриманих результатів. Результати аналізу соціально-економічної моделі Норвегії можуть послужити основою для прийняття рішень щодо розвитку та модернізації різних секторів економіки, покращення

умов життя населення та створення сприятливого інвестиційного клімату. Крім того, виявлення проблем розбудови економічного зростання та запропоновані механізми та інструменти його покращення можуть стати підґрунтям для розробки відповідних політичних та економічних програм. Все це сприятиме стійкому розвитку економіки Норвегії в умовах глобалізації світового господарства.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2023.

Рік захисту роботи 2023.

Ключові слова: національна економічна модель, Норвегія, глобалізація, економічний розвиток, сталий розвиток, конкурентоспроможність, інновації.

Відгук
на кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувача факультету Міжнародної економіки і менеджменту
освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»
Стащенко Руслани Вікторівни

на тему

«Національна економічна модель Норвегії в умовах глобалізації світового господарства»

1. Актуальність теми. В умовах зростаючої взаємозалежності національних економік та зростання ролі глобальних процесів, розуміння особливостей та ефективної функціональної моделі Норвегії набуває особливого значення для дослідження та розробки стратегій управління національною економікою. Норвегія, як одна з провідних країн у сфері енергетики та природних ресурсів, впроваджує унікальну економічну модель, що базується на ефективному використанні природних багатств, соціальній справедливості та сталому розвитку. Зрозуміння принципів та механізмів її функціонування в контексті глобалізації світового господарства є необхідним для розробки ефективних стратегій, які б допомогли іншим країнам адаптуватися до глобальних тенденцій та досягти стійкого економічного розвитку.

2. Позитивні риси кваліфікаційної бакалаврської роботи та наявність самостійних розробок авторки. Робота логічно структурована, в ній авторка розглянула теоретичні аспекти глобалізації світового господарства та її вплив на національні економічні моделі країн світу та провела аналіз ефективності національної економічної моделі Норвегії. Варто відмітити, що авторка запропонувала деякі механізми та інструменти для вдосконалення національної моделі економічного розвитку Норвегії.

3. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій. Висновки і рекомендації, яких дійшла авторка можуть бути використані дослідниками економічних, політичних та екологічних стратегій Норвегії та інших країн, керівниками підприємств, також профільними державними установами, а саме, Міністерством економіки України, Міністерством соціальної політики України, Міністерством фінансів України, Міністерством цифрової трансформації України, Міністерством енергетики України, Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, а також можуть стати елементом дискусії в українському академічному суспільстві.

4. Наявність недоліків. В роботі розкриті механізми та інструменти для вдосконалення національної моделі економічного розвитку Норвегії, проте питання саме застосування вищезгаданих механізмів при формуванні економічних стратегій розкрито дещо поверхнево, однак це не впливає на результати та досягнення поставленої мети дослідження, оскільки всі поставлені завдання виконані.

5. Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи та її допущення до захисту перед ЕК. Робота допускається до захисту перед екзаменаційною комісією з рекомендованою високою позитивною оцінкою. **Оцінка керівниці - 50 балів.**

Науковий керівник

доцентка, к.е.н. Лещенко К.А.

16 травня 2023 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ МОДЕЛІ КРАЇН СВІТУ	7
1.1. Сутність та еволюція національної моделі економічного розвитку	7
1.2. Особливості розвитку національної економіки в умовах глобалізації.....	12
1.3. Методичні підходи оцінювання національної економічної моделі	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕЛІ НОРВЕГІЇ ТА НАПРЯМКИ ЇЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ.....	27
2.1. Аналіз соціально-економічної моделі Норвегії	27
2.2. Проблеми розбудови економічного розвитку Норвегії в умовах глобалізації світового господарства	41
2.3. Механізми та інструменти вдосконалення національної економічної моделі Норвегії.....	47
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
ДОДАТКИ.....	62

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВВП	Валовий внутрішній продукт
ВЕФ	Всесвітній економічний форум
ПП	Прямі іноземні інвестиції
ІЛР	Індекс людського розвитку
SEDA	(англ. Sustainable Economic Development Assessment and Citizen Well-Being) Оцінка сталого економічного розвитку та добробуту громадян
NOK	Норвезька крона
ГДПФ	Глобальний державний пенсійний фонд
НДПФ	Норвезький державний пенсійний фонд
ДРІ	Дослідження, розробка та інновації
ETS	(англ. Emissions Trading Scheme) Схеми торгівлі викидами
ЗЗЗЛГ	Землекористування, змін у землекористуванні та лісового господарства
НДДКР	Науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи
ДРІ	Дослідження, розробка та інновації

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах глобалізації світового господарства кожна країна намагається знайти свій шлях розвитку і досягнення економічного процвітання. Норвегія є однією з найбільш успішних країн у світі з ефективною національною економічною моделлю, яка дозволила їй досягти високого рівня життя для своїх громадян та зайняти перші місця у багатьох світових рейтингах. Однак, зростаюча конкуренція на світових ринках та виклики глобальних проблем, таких як зміна клімату та енергетична безпека, ставлять перед Норвегією нові виклики та завдання. Дослідження національної економічної моделі Норвегії в умовах глобалізації є особливо актуальним, оскільки це може допомогти іншим країнам у розв'язанні подібних проблем та розробці власної ефективної економічної моделі.

Також, дослідження економіки Норвегії може бути корисним для розвитку міжнародних відносин та співпраці з цією країною в галузі економіки та інновацій. Обмін досвідом та взаємне вивчення кращих практик можуть сприяти підвищенню рівня економічної кооперації та створенню нових можливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Національна економічна модель Норвегії вивчалася багатьма дослідниками. Її характеристика та проблеми розбудови стали предметом наукового аналізу таких вітчизняних дослідників: К. Малявіна, Т. Оніпко, Т. Кожухова, В. Баранов, В. Бородавко та ін. Серед зарубіжних науковців, які досліджували національну економічну модель Норвегії відомі праці О. Остеруда, П. Селле, Г. Пітерса, Г. Хертвіча, Г. Екстайна, Г. Віке.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є дослідження теоретичних аспектів глобалізації світового господарства та її вплив на національні економічні моделі країн світу, а також аналіз ефективності національної економічної моделі Норвегії та визначення напрямків її модернізації.

Для досягнення визначеної мети було поставлено наступні завдання:

- розкрити сутність та еволюцію національної моделі економічного розвитку;
- визначити особливості розвитку національної економіки в умовах глобалізації;
- проаналізувати методичні підходи оцінювання національної економічної моделі;
- здійснити аналіз соціально-економічної моделі Норвегії;
- розкрити проблеми розбудови економічного розвитку Норвегії в умовах глобалізації світового господарства;
- запропонувати механізми та інструменти вдосконалення національної економічної моделі Норвегії.

Об'єктом дослідження є процеси функціонування національної економічної моделі Норвегії в умовах глобалізації.

Предметом дослідження є національна економічна модель Норвегії.

Методи дослідження. Для вирішення завдань використовувались різноманітні методи дослідження, зокрема, системний аналіз наукової літератури, документів, публікацій та інших джерел, що стосуються економічної моделі Норвегії та її взаємодії з глобалізацією. Цей метод дозволив отримати обґрунтовану теоретичну базу та уявлення про досліджувану тему.

Використання статистичних даних про економіку Норвегії дозволило провести кількісний аналіз та оцінку різних аспектів її економічної моделі в контексті глобалізації. Наприклад, були використані статистичні дані щодо валового внутрішнього продукту, зовнішньої торгівлі, рівня безробіття, прямих іноземних інвестицій та ін.

Порівняльний аналіз був використаний з метою з'ясування подібностей та відмінностей між економікою Норвегії та інших країн ЄС шляхом зіставлення основних макроекономічних показників Норвегії та середніх значень по країнах ЄС. Також було оцінено конкурентоспроможність національної економіки Норвегії за допомогою провідних світових рейтингів.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів полягає в розширенні теоретичних знань та розумінні процесів, що відбуваються в економіці Норвегії у сучасних умовах на тлі глобалізації, подолані наслідків коронакризи та війни в Україні. Отримані результати сприяють уточненню теоретичних концепцій щодо розвитку економік у глобалізованому світі та внесенню нових аспектів до наукового дискурсу.

Практична значущість полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані для розробки стратегій та рекомендацій щодо розвитку економіки Норвегії. Аналіз економічної моделі Норвегії та її взаємодії з глобальними економічними процесами надає можливість уточнити напрямки і прийняття стратегічних рішень з метою забезпечення стійкого розвитку економіки Норвегії в умовах глобалізації. Результати дослідження можуть стати підґрунтям для розробки політичних та економічних заходів, спрямованих на підтримку конкурентоспроможності національної економіки, привабливості інвестиційного клімату та розвитку інноваційного потенціалу.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою роботи є офіційні статистичні дані (Євростат, Національне бюро статистики Норвегії, Національний банк Норвегії та інші), офіційні звіти Норвезького уряду, Державний бюджет Норвегії 2023, документ Всесвітнього економічного форуму та наукові публікації, що стосуються економічних аспектів Норвегії та глобалізації, а також ресурси мережі Інтернет.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів і висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний текст роботи становить 61 сторінку і включає 16 рисунків та 3 таблиці. Список використаних джерел містить 36 найменувань. Роботу доповнено 4 додатками на 6 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ МОДЕЛІ КРАЇН СВІТУ

1.1. Сутність та еволюція національної моделі економічного розвитку

Моделі економічного розвитку є об'єктом вивчення дослідників з різних наукових галузей, таких як економіка, політика, соціологія та інших, оскільки вони є ключом для розуміння процесів, які відбуваються в національній економіці, що, у свою чергу, сприяє розробленню ефективної економічної політики. Вони допомагають визначити потенціал країни для розвитку, розставити пріоритети та здійснювати заходи для підвищення конкурентоспроможності економіки та покращення життя громадян. Перед тим, як розглядати моделі економічного розвитку, важливо зрозуміти сутність поняття «розвиток».

Відповідно до Академічного тлумачного словника розвиток являє собою «процес, в результаті якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого» [1]. Економічний розвиток, зі свого боку, відбувається в економічних відносинах між різними суб'єктами, такими як домогосподарства, фірми та держава. На рівні держави «економічний розвиток можна визначити як перехід від одного етапу економіки до іншого, при цьому у новому періоді не тільки збільшується виробництво товарів і послуг, що вже вироблялися раніше, а має місце й виробництво нових товарів і послуг з використанням нових технологій порівняно з минулим періодом» [2].

Автор даного визначення робить акцент на тому, що головна ідея полягає не у збільшенні виробничих потужностей, але у технологічних, соціальних, культурних та інституційних змінах, які безпосередньо впливають на підвищення рівня життя людей. І це слугує ключом моментом для розуміння іншої економічної категорії – економічного зростання – яку часто використовують як взаємозамінний

синонім до економічного розвитку, хоча вона такою не являється. Тому я вважаю за необхідне чітко окреслити межу між цими термінами.

Економічне зростання має місце тоді, коли реальне ВВП країни збільшилося у поточному періоді в порівнянні з попереднім. Тобто цей показник відображає лише можливість країни реалізовувати свій виробничий потенціал. Таким чином, можна стверджувати, що поняття «економічний розвиток» є ширшим та більш комплексним за термін «економічне зростання».

Але не викликає жодних сумнівів теза, що економічний розвиток та економічне зростання є взаємопов'язаними та взаємозалежними категоріями, які взаємодіють одна з одною. Економічне зростання є процесом збільшення обсягів виробництва, валового внутрішнього продукту (ВВП) та інших кількісних показників економічної діяльності країни. Воно відбувається за допомогою зростання продуктивності праці, розвитку технологій, підвищення інвестиційної активності та інших факторів. Економічний розвиток сприяє розбудові економічних відносин, впровадженню нових технологій, поліпшенню якості життя населення та зрушенням у соціально-економічній сфері. Економічний розвиток пов'язаний зі структурними змінами в господарстві, які відбуваються на макроекономічному та мікроекономічному рівнях. Тобто, економічний розвиток – це показник, який зображує якісні зрушення у національному господарстві, тоді як економічне зростання – кількісні.

Виходячи з вищесказаного, можна дійти висновку, що економічне зростання є важливою складовою економічного розвитку, однак, без останнього, зростання може бути тимчасовим та непостійним. Наприклад, збільшення виробництва може призвести до більшого забруднення довкілля або нерівності в розподілі доходів, що згодом може завадити подальшому економічному зростанню. Тому, для сталого економічного розвитку необхідно, щоб економічне зростання супроводжувалося структурними змінами в господарстві, політикою регулювання, підвищенням рівня життя, тощо [3].

Підґрунтям для втілення стратегії економічного розвитку у життя є безпосередньо формування моделі економічного розвитку, яка являє собою

загальне уявлення про усі необхідні для цього процеси, реалізація яких забезпечується органами влади. Варто зазначити, що на формування та функціонування моделей впливає низка таких факторів як географічних, історичних та соціально-культурних.

Для того, щоб краще зрозуміти, як відбулося формування та що передувало теорії сталого економічного розвитку – про який вже згадувалося раніше – варто дослідити еволюцію моделей економічного розвитку національних економік. Історично, вони проходили через декілька етапів, починаючи з моделі лінійних стадій розвитку та закінчуючи моделлю сталого розвитку. Тож, рис. 1.1 демонструє як та коли концепції змінювали одне одного, а детальніше з метаморфозами ідей та підходів до економічного розвитку за останні 73 роки можна ознайомитися у додатку А.

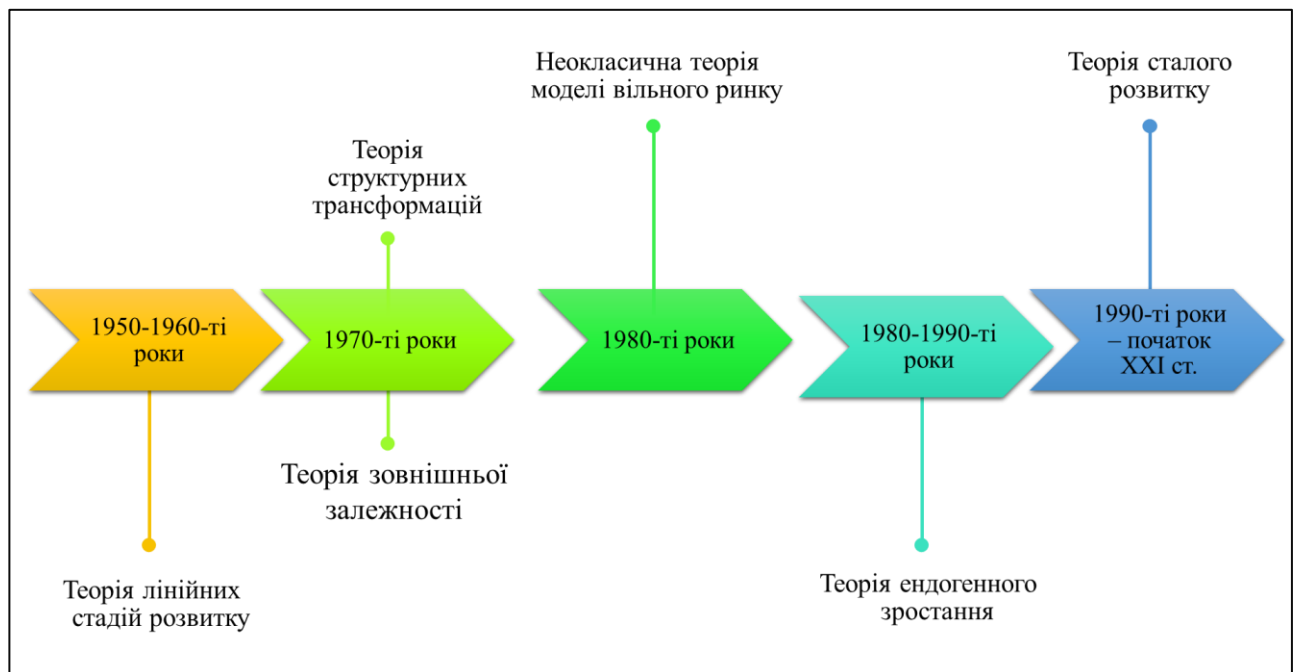

Рис. 1.1 – Еволюція моделі економічного розвитку країни у II половині XX ст. – початку XXI ст.

Джерело: складено авторкою на основі [4].

На основі таблиці 1.1 можна зробити висновок, що існує багато різних теорій та концепцій формування моделей економічного розвитку країн, кожна з яких має свої переваги та недоліки, тому вони зазнавали змін або доповнювалися залежно від контексту, умов та потреб економіки. Більшість теорій можна розбити на дві категорії: теорії зростання та теорії розвитку.

Теорії зростання (модель лінійних стадій розвитку, неокласична модель вільного ринку та теорія ендogenous зростання) покладаються на принципи ринкової економіки, де вільний ринок виступає як двигун економічного розвитку. Ці теорії вважають, що зростання відбувається внаслідок використання ресурсів, інновацій та збільшення продуктивності праці. Однак, соціальні та екологічні аспекти розвитку тут не враховуються.

Теорії розвитку (теорія структурних трансформацій, теорія зовнішньої залежності та модель сталого розвитку) вважають, що розвиток залежить від структурних трансформацій, зовнішньої допомоги та сталого використання ресурсів. Ці теорії більше спираються на соціальні та екологічні складові розвитку.

За час свого існування, національні моделі економічного розвитку пройшли еволюційний шлях від моделі лінійних стадій розвитку до моделі сталого розвитку. Важливо зазначити, що модель сталого розвитку є дуже важливою у світі сьогодні, коли збереження довкілля та баланс між економікою та природою є однією з найбільших глобальних проблем. Більшість нових моделей базуються на інноваціях та сталому використанні ресурсів, що дозволяє забезпечувати економічний розвиток без збільшення виробництва та зниження якості життя.

Необхідно також наголосити на тому, що ці теорії мають загальний характер, абстрагований від особливостей введення господарства в кожній окремій країні; вони відбивають лише типові закономірності, спільні риси для певних суб'єктів економічних відносин. Тому зараз особливого значення набуває поняття країнової моделі, яку доречно застосовувати тоді, коли ключові сфери її життя лишаються незмінними протягом тривалого проміжку часу. Перш за все, можна виділити регіональні групи моделей національних економік, які мають певні схожі риси саме через географічну близькість та вплив однакових екзогенних чинників.

1. Моделі промислового західного типу - це моделі, що характеризують держави, які розвинулись за допомогою індустріалізації та інновацій в галузі виробництва. Такі гіганти, як США та Німеччина стали світовими лідерами в галузі технологій та виробництва.

2. Моделі азійських та тихоокеанських країн об'єднують країни, що зосереджені на виробництві та експорті високотехнологічних товарів, таких як електроніка та автомобілі.

3. Моделі латиноамериканської економіки спеціалізуються на виробництві сировини, такої як нафта та мінерали. Ці країни також мають великі соціальні та економічні проблеми, такі як бідність та нерівність.

4. Модель африканської економіки, як правило, охоплюють країни, які мають проблеми зі здоров'ям та освітою. Багато з цих країн також спеціалізуються на виробництві сировини, але стикаються зі складнощами в експорті та розвитку високотехнологічних галузей.

Вивчаючи країнові моделі національних економік, то з наведеної вище класифікації можна виокремити вужче коло держав, які мають подібне бачення свого економічного розвитку. Зокрема, досліджуючи західноєвропейські країни, увагу звертаються на наступні моделі:

- англосаксонська ліберальна, яка є найбільш відкритою, орієнтованою на швидкі темпи зростання з мінімальним державним регулюванням.
- континентально-європейська, для якої характерне правове регулювання системи соціального забезпечення.
- скандинавська, що вирізняється сильним соціальним діалогом.
- середземноморська, що заснована на традиціях, велику роль відіграють сім'ї [5].

Більш детально з характеристикою та представниками кожної моделі можна ознайомитися в Додатку Б.

Важливо зауважити, що з 1990-х років – тобто з появою теорії сталого економічного розвитку – національні моделі рухаються у напрямку більшої універсальності. Це, в свою чергу, стало можливим завдяки зростанню взаємодії між економіками різних країн та уніфікації бізнес-стандартів та правил, що є наслідками глобалізації. Універсальні характеристики моделей економічного розвитку дозволять країнам ефективніше використовувати свої ресурси та забезпечувати стале економічне зростання. Однак, слід зауважити, що врахування

національних особливостей та контекстуальних факторів є важливими при розробці та впровадженні таких моделей в практику.

Зважаючи на вищезгадане, розгляд еволюції економіки Норвегії у контексті глобалізації та її взаємодії зі світовим господарством є вкрай важливим, адже Норвегія є однією з країн, які досягли високого рівня економічного розвитку та впроваджують інноваційні підходи до розвитку економіки в умовах глобалізації. Варто дослідити національну модель економічного розвитку Норвегії, її особливості та фактори, які призвели до успіху в цій сфері, а також її взаємодію зі світовим господарством та тенденції її розвитку у майбутньому. Це дозволить зрозуміти, як національні моделі економічного розвитку можуть адаптуватися до глобальних викликів та досягати сталого економічного зростання.

1.2. Особливості розвитку національної економіки в умовах глобалізації

Глобалізація являє собою давній процес, який, супроводжуючи людство протягом усього його існування, й досі лишається одним з найбільш актуальних проблем сьогодення, оскільки є визначальним фактором для опису розвитку і стану національних економік. Уперше цей термін був використаний у 1983р. Т. Левітом для пояснення явища злиття ринків окремих товарів, які виробляються впливовими ТНК. Щодо тлумачення цього визначення, мені найбільш імпонують слова В. Лукашевича, який говорить, що «глобалізація – це об'єктивний соціальний процес, змістом якого є зростаючий взаємозв'язок і взаємозалежність національних економік, національних, політичних і соціальних систем, національних культур, а також взаємодії людини з навколишнім середовищем» [6].

Умови глобалізації, які склалися у другій половині XX століття, суттєво змінили підходи до розвитку економіки в більшості країн світу. Глобалізація розглядається дослідниками як суперечливе явища, яке, з одного боку, відкриває

багато можливостей для розвитку національних економік, а з іншої – спричиняє нові загрози.

Завдяки глобалізації країни мають можливість спеціалізуватися на виробництві тих товарів та наданні послуг, де вони мають конкурентні переваги, у зв'язку з доступом до обміну ресурсами та готової продукції між національними економіками. Це створює низку позитивних ефектів, таких як зниження цін на товари, більше розмаїття продукції для споживачів та водночас посилення конкуренції на ринку, завдяки економії від масштабу та можливості компаній представляти свої товари на більші ринки.

Глобалізація відкриває можливості для міграції більшої кількості людей в інші країни для знаходження роботи. Це сприяє рівності в можливостях отримати роботу та медичну допомогу, а також зменшенню безробіття. Така політика вже успішно діє в країнах Європейського Союзу, де працівники зі Східної Європи масово мігрують на захід. Крім того, вільний рух робочої сили дозволяє країнам з нестачею працівників заповнити важливі вакансії. Наприклад, медичні працівники з Азії часто їдуть до країн Західної Європи для роботи на позиціях, де не вистачає таких професіоналів.

Необхідно також наголосити, що вплив глобалізації на економіку різних держав безпосередньо залежать від стадії їхнього розвитку. Так завдяки цьому процесу, країни що розвиваються, можуть скористатися перевагами від тих сучасних технологій, які вже існують, оминаючи метод «спроб і помилок». Світовий банк та інші організації заохочують їх впроваджувати ринкові реформи та радикальні зміни за допомогою великих кредитів. Багато країн, що розвиваються, почали вживати заходи для відкриття своїх ринків шляхом скасування тарифів та лібералізацією економіки. Розвинені країни мають змогу інвестувати в них, завдяки чому створюються можливості для працевлаштування бідних верств населення. Глобалізація допомагає країнам, що розвиваються, співпрацювати з рештою світу, збільшити економічне зростання, вирішуючи проблеми бідності в країні.

Значна роль у спрямуванні глобалізаційних тенденцій відводиться розвиненим країнам, адже вони чинять безпосередній вплив на установлення загальних вимог функціонування міжнародно економічних відносин та саме в них нараховується найбільша кількість транснаціональних корпорацій. Virізняючись високою конкурентоспроможністю економіки, вони отримують більшу частину загальносвітового доходу у результаті перерозподілу, що і є головною перевагою глобалізації для розвинутих країн.

Незважаючи на всі економічні та торгівельні переваги у країнах, що розвиваються, варто також відзначити безліч недоліків, які глобалізація створила для бідних країн. Одним з найвагоміших наслідків є те, що глобалізація збільшує економічну нерівність, її переваги не є однаковими для всіх: багаті збагачуються, а бідні стають ще біднішими. Багато країн, що розвиваються, отримують вигоду від глобалізації, але знову ж таки, багато є й таких країн, що відстають. За останні два десятиліття Китай та Індія зросли швидше, ніж і без того багаті країни. Однак в Африканському регіоні так і залишається найвищий рівень бідності, та й сільська місцина Китаю, де немає зв'язку з глобальним ринком, також потерпає від цієї проблеми. З іншого боку, розвинені країни створюють свої компанії та підприємства у країнах, що розвиваються, – так як ті стають більш відкритими – та експлуатують місцеве населення, використовуючи дешеву робочу силу. Крім того, переміщення свого виробництва до країн третього світу негативно впливає на економіку розвинених країн та збільшує там рівень безробіття.

Варто зазначити й про шкоду, яку глобалізація наносить навколишньому середовищу. Збільшення обсягів міжнародної торгівлі неминуче веде до більшого використання ресурсів та збільшення кількості викидів в атмосферу. Наприклад, для транспортування товарів на великі відстані потрібна значна кількість палива, яке, згораючи, чинить негативний вплив на природу. Також, зростання масштабів виробництва призводить до більшого використання природних ресурсів, що може призвести до спустошення [7].

Беззаперечно, глобалізація зробила відносини між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, міцнішими, водночас зробивши взаємозалежними.

Можна погодитися з думкою англійського економіста Е. Тирлвола, стосовно того, що «країни, що розвиваються, залежать від розвинених країн за потоками ресурсів і технологій, а останні в свою чергу сильно залежать від країн, що розвиваються, з приводу сировини, продовольства та нафти, а також як ринків збуту промислових товарів» [8, с. 13].

Умови глобалізації значно змінили економічний ландшафт світу, і вплив цього процесу ще далеко не завершився. Національні економіки стикаються з новими викликами та можливостями, які вимагають швидкої адаптації та ефективної стратегії розвитку. Зокрема, найгостріші зараз постають проблеми подолання наслідків пандемії, кліматична криза, війна в Україні, та інші геополітичні фактори які дестабілізують глобальну економіку.

На думку багатьох експертів, традиційні механізми глобалізації досягли критичної точки, і ми зараз входимо в нову фазу збільшеної економічної нестабільності, поляризації та структурного перезавантаження глобальної системи. Саме це змусила багато країн почати шукати нові стратегії для підвищення безпеки, сталості, національної єдності та стійкості. Технологічний прогрес останніх років вийшов поза кордони та старих ідей про можливості людства. Віртуальний простір з'явився як повноправна сфера економічної взаємодії та прийняття політичних рішень. Одночасно з цим, зростаючі наслідки суспільного відгородження від епідеміологічних, екологічних та геополітичних викликів, які безперервно надходили з фізичного простору протягом останніх двох років стимулювали перехід до віддаленої роботи, переналаштовуванню ланцюжків поставок та більшого контролю щодо керування цифровими потоками інформації. Надстрімкий розвиток цифровізації означає, що змагання між глобальними центрами швидко розширюється з фізичного на віртуальний простір, де зростає конкуренція за контроль над технологіями та мережами інформації.

Злиття фізичних та віртуальних форм економічної глобалізації вже не сприймається як константа. Те, який вибір зроблять різні економічні центри між фізичною та віртуальною інтеграцією, фрагментацією або ізоляцією, визначить долю економічної глобалізації у наступні роки. Тому вже в травні 2022 року

Всесвітній економічний форум (ВЕФ) визначив чотири можливі сценарії майбутнього розвитку глобалізації до 2027 року, які ґрунтуються на 4 вимірах: фізичній інтеграції, віртуальній інтеграції та фізичній фрагментації, віртуальній фрагментації. Дані моделі відрізняються залежно від переважання «інтеграції» або «фрагментації» у фізичному та віртуальному просторі. Підсумовуючи, ми маємо сценарій з інтеграцією в обох просторах, сценарій з фрагментацією в обох просторах та ще два сценарії, в яких фрагментація в одному просторі відповідає інтеграції в іншому, або навпаки. Таким чином, ВЕФ намагається уявити стан світової економіки через п'ять років і пропонує дослідникам розглянути кожен з цих можливих сценаріїв.

Рисунок 1.2 наочно зображує вектори потенційного розвитку економічної глобалізації, які демонструють різні способи трансформації світової економічної системи.

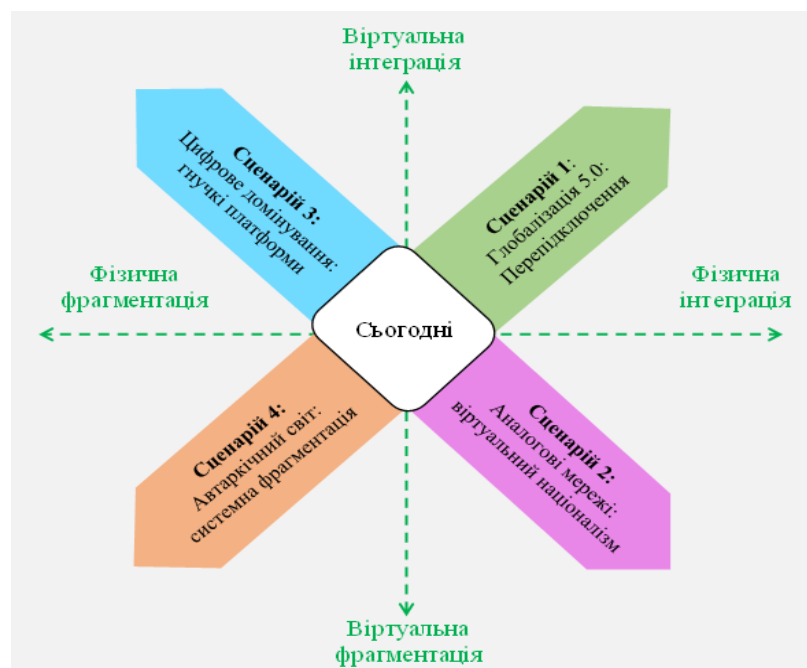

Рис. 1.2 – Чотири сценарії майбутнього економічної глобалізації до 2027 року

Джерело: складено авторкою на основі [9, с. 4].

Перший сценарій передбачає інтеграцію як у фізичному, так і у цифровому світі, яка призведе до нового етапу глобалізації – Глобалізація 5.0: Перез'єднання (англ. Globalization 5.0: Reconnection). Це станеться, якщо спричинена пандемією криза, а також війна між РФ та Україною будуть використані як «можливості» для

переходу до глобальної кооперації та співпраці між країнами. В цьому випадку у 2027 році глибша інтеграція регіональних та глобальних альянсів та збільшення диверсифікації ланцюгів поставок сировини зменшать ймовірність тривалих збурень в постачанні та цінах. Стратегічна конкуренція за нафту та газ буде частково зменшена за рахунок диверсифікації та більшого використання відновлюваної енергії та співпраці у забезпеченні зелених металів.

Покращена стабільність та глобальна співпраця в фізичних та віртуальних торгових маршрутах усунуть ризик того, що економіки будуть зазнавати стагфляційного спіралі в першій половині десятиліття. Довгострокові інвестиції в цифрові, соціальні та зелені ініціативи сприятимуть новій хвилі інклюзивного сталого зростання. Міжнародне поширення технологій, таких як блокчейн, штучний інтелект, фінтех та інших відбуватиметься із зростаючою інтенсивністю. Більша інтеграція віртуальних послуг допоможе узгоджувати національні політики щодо обробки та управління даними на міжнародному рівні.

Фізична та віртуальна інтеграції також будуть сприяти глобальній кліматичній діяльності, оскільки загальна співпраця між основними видобувачами CO₂ збільшується. Перехід на відновлювану енергетику посилить конкуренцію за ключові ресурси, що може призвести до перерозподілу влади між країнами, де вони знаходяться. Однак, це також може стимулювати інновації та розвиток нових технологій. Крім того, природні обмеження диверсифікації для критичних металів можуть призвести до нестабільності на ринку. Тому, галузі, які залежать від цих компонентів, повинні шукати способи зміцнення своєї стійкості, наприклад, за допомогою вертикальної інтеграції.

За такого сценарію ринок праці стане більш глобалізованим і цифровізованим, робоча сила може зручно переміщуватись, що збільшує можливості гнучкої зайнятості. Конвергенція правил на ринку праці та податкової політики між країнами призводить до глобальної конкуренції та можливостей для висококваліфікованої робочої сили, тоді як низькокваліфіковані робітники будуть отримувати більші вигоди за рахунок того, що уряд підвищить інвестиції у соціальний захист та розвиток людського капіталу через підвищення податків.

У другому сценарії «Аналогові мережі: віртуальний націоналізм» (Analogue Networks: Virtual Nationalism) передбачена інтеграція у фізичному світі, але фрагментація у цифровому світі. Існуватиме страх відновлення глобального ринку для продажу товарів, а в той же час – фрагментації цифрового простору, через те, що деякі уряди намагатимуться здійснювати більший контроль, компанії стикнуться з конфліктуючими регуляторними вимогами у всіх країнах і проблемами комп'ютерної безпеки, що створить додаткові розколи. По факту, передбачається більший державний контроль над цифровою свободою слова, нові брандмауери, недостатня регуляція приватності та збільшений ризик дезінформації. Високотехнологічні компанії, зокрема біотехнологічні та компанії з розробки штучного інтелекту, зіткнуться з труднощами на глобальному ринку через монополії та державний контроль, а також обмежене поширення інновацій та конкуренції.

За цим сценарієм у 2027 році економічне співробітництво стане складнішим з фрагментованими цифровими системами, розділеними на техносфери, що негативно впливатиме на торгівлю фізичними товарами. Промисловість, заснована на технологіях, таких як електроніка, авіаційна техніка, автомобільна техніка, фармацевтика, буде сконцентрована в певних регіональних і її виробництво значно зменшиться. Також спостерігатиметься зниження інновацій у «зеленій технології», що буде супроводжуватися сповільненням глобального переходу на відновлювану енергетику.

У третьому сценарії «Цифрове домінування: гнучкі платформи» (Digital Dominance: Agile Platforms) описано, що економічний протекціонізм та геополітичні конфлікти призведуть до фрагментації в фізичному світі, але використання веб-платформ та технологій все ще буде широко поширеним. Незважаючи на конкуренцію в деяких секторах, найбільші гравці створять глобальні зони, але їх неконтрольована влада та концентрація ринку породять політичні та соціальні питання, незважаючи на конкуренцію в деяких секторах. Фрагментація глобальних ланцюжків постачання призведе до продовження криз

постачання, зростання інфляції та важкого боргового навантаження на уряди, компанії та сім'ї, особливо в малих та торгово-залежних країнах.

У цьому сценарії країни, які інвестували у людський капітал, скористаються четвертою промисловою революцією, тоді як інші ризикують бути виключені з глобальної економіки. В цілому, цей сценарій має свою власну жорстоку, але чесну та реальну елегантність. Він повинен бути серйозно розглянутий усіма тими, хто проти глобалізації від США. Геополітично та військово мультиполярний світ, який буде біполярним, з Росією, яка пов'язана з Китаєм в підпорядкованій позиції, без справжньої зміни економічної, соціальної та культурної парадигми, буде саме таким, як описано у третьому сценарії. Невисоккокваліфіковані робітників, які втратили свої робочі місця через автоматизацію та розміщення виробництва за кордоном, буде ще більше в цьому сценарії. Тим не менш, уряди можуть допомогти цій категорії населення, забезпечуючи перекваліфікацію та навчання новим навичкам, які відповідають вимогам четвертої промислової революції.

Залежність від технологій та веб-платформ може також створити проблеми в сфері кібербезпеки, коли країни стають все більш залежними від технологій інших країн. Це може призвести до зростання ризиків кібератак та шпигунства на національному рівні. У цьому сценарії, необхідно знайти рішення для забезпечення кібербезпеки, щоб уникнути серйозних наслідків.

Окрім цього, концентрація ринку та неконтрольована влада найбільших веб-платформ може призвести до зловживання цими перевагами для впливу на політику та соціальне життя. Тому важливо розглядати можливості регулювання веб-платформ, щоб забезпечити рівні умови для всіх гравців на ринку.

Загалом, третій сценарій «Цифрове домінування» відображає можливий майбутній світ, який ми можемо «отримати», якщо не будемо розв'язувати проблеми глобалізації та економічного протекціонізму. Тому важливо розглядати ці сценарії та вживати заходів для забезпечення сталого розвитку та рівного доступу до ресурсів для всіх країн та громадян.

Здійснення сценарій «Автаркічний світ: системна фрагментація» (Autarkic World: Systemic Fragmentation) розглядається під впливом актуальних подій –

пандемія та війна – які провокують деструктивні реакції на глобалізацію, що призводить до фрагментації як у фізичному, так і у цифровому світі. Націоналізація промисловості та обмеження на торгівлю товарами та послугами спричинять створення закритих територій. Зниження рівня життя відбуватиметься всюди, а значні та тривалі шоки відбуваються у цінах та економічній пропозиції продуктів та послуг.

Перспективи кожної країни в цьому сценарії різні, причому менш економічно сильні країни будуть більш залежні від сильніших. Серед наслідків такого сценарію – збільшення екологічних проблем, виникнення кризи важливих послуг, загострення соціальних та політичних конфліктів, збільшення авторитаризму та обмеження свободи преси. Відбудеться поділ світу на три види ринків – глобальний, регіональний та місцевий.

Хоча дослідження Всесвітнього економічного форуму є стимулюючим в аналізі та стратегічному плануванні, потрібно зрозуміти, що такий сценарій – це неприйнятний варіант, якого потрібно уникнути. Надія на те, що будуть знайдені інші шляхи, які відрізняються від обох сценаріїв – глобалізації та поділу на три рівні – є основним завданням. Варто наголосити на важливості співпраці та взаємодії між країнами та регіонами світу, щоб досягти сталого економічного розвитку та забезпечити благополуччя для всіх людей.

Одним з можливих рішень є відкриття нових можливостей для взаємодії та співпраці між країнами та регіонами. Це може включати розвиток нових технологій та інновацій, які забезпечують більш ефективну та стабільну глобальну економіку. Також важливо зосередитися на забезпеченні доступу до освіти та технологій для всіх людей, незалежно від їхнього статусу та розташування.

Для того, щоб досягти успіху у таких зусиллях, важливо зрозуміти та враховувати культурні, економічні та політичні різниці між країнами та регіонами світу. Відкрита та взаємна комунікація може сприяти розвитку співпраці та зменшенню конфліктів.

Також важливо враховувати вплив глобальних проблем, таких як зміна клімату та нерівномірний розподіл ресурсів, на економічний розвиток. Шляхи

зменшення впливу цих проблем, такі як використання екологічно чистих технологій та зменшення споживання енергії, можуть стати ключовими для забезпечення сталого економічного розвитку.

Загалом, важливо розуміти, що світ постійно змінюється, тому необхідно постійно пристосовуватися до нових реалій та викликів, що виникають. Проте, необхідно пам'ятати, що розв'язання будь-якої проблеми має бути здійснене з урахуванням етичних, соціальних та екологічних аспектів [10].

1.3. Методичні підходи оцінювання національної економічної моделі

Оцінювання національної економічної моделі вимагає застосування різноманітних методологічних підходів, які базуються на принципах економічної теорії та використовують емпіричні дані для досягнення об'єктивних результатів. Застосування цих підходів дозволяє здійснити комплексний та об'єктивний аналіз функціонування економічної системи та визначити ключові фактори, що впливають на її ефективність і стійкість. Шляхом інтерпретації наявних статистичних даних, а також застосування відповідних методів, можна розробити прогнозні моделі, що дозволять оцінити можливі напрямки розвитку країни, що має велике значення для прийняття раціональних рішень та розробки нових стратегій.

Метод аналізу макроекономічних показників є одним з ключових підходів до оцінювання національної економічної моделі розвитку країни. Цей метод включає в себе комплексне дослідження індикаторів, які характеризують стан та функціонування економіки на макрорівні [11].

Початковою точкою аналізу є вивчення валового внутрішнього продукту (ВВП), який є одним з найважливіших макроекономічних показників. ВВП відображає вартість всіх товарів та послуг, вироблених в країні за певний період часу. ВВП є основою багатьох інших економічних показників та допомагає визначити загальний стан економіки.

Як згадувалося у пункті 1.1, ВВП характеризує стан економіки країни з кількісної точки зору, тобто показує її економічне зростання. Для більшої повноти аналізу потрібно звернути увагу на якісний показник, який дає змогу сформулювати уявлення саме про економічний розвиток – ВВП на душу населення. Таким чином можна дослідити рівень матеріального добробуту та споживчу потужність країни, що є важливим фактором для оцінки якості життя громадян.

Окремої уваги заслуговує дослідження структури ВВП, яке відображає відносну вагу різних секторів економіки (сільське господарство, промисловість, послуги тощо) в створенні вартості товарів та послуг. Визначення пропорцій між цими секторами в структурі ВВП надає важливу інформацію про характер економічного розвитку країни. Слід зазначити, що більша частка сільського господарства є індикатором аграрного характеру економіки, що властиво менш розвиненим країнам, де цей сектор є основним джерелом виробництва та зайнятості. З іншого боку, більша частка промисловості в структурі ВВП свідчить про індустріальний характер економіки, що характеризується зростанням виробництва та інноваційних зусиль у країні.

Наразі, провідною складовою структури ВВП у розвинених державах є послуги. Протягом останніх десятиліть спостерігається збільшення їх впливу на народне господарство, що є результатом розвитку сфери обслуговування, фінансових послуг, туризму та інших галузей, пов'язаних з невиробничою сферою. Відтак, більша частка послуг у структурі ВВП вказує на зростання ролі інтелектуальної праці та розвитку сучасних технологій.

Для оцінювання стійкості економічної моделі важливим інструментом є рівень інфляції, оскільки цей показник впливає на різні аспекти економічного розвитку та має значний вплив на макроекономічну стабільність та поведінку ринків. Інфляція показує зростання рівня цін на товари та послуги. Одним з важливих наслідків інфляції є знецінення грошей та падіння покупної спроможності населення, що в свою чергу веде до зменшення економічної активності.

Важливим індикатором для аналізу ефективності ринку праці та загальної економічної активності країни є рівень безробіття. Він вказує на частку людей, які потенційно працездатні та активно шукають роботу, але не можуть знайти її на даному етапі. Високий рівень безробіття може свідчити про проблеми в економіці, такі як недостатня виробнича активність, низький попит на робочу силу або недостатня підготовка працівників. З іншого ж боку, низький рівень безробіття може вказувати на дефіцит робочої сили, що може призвести до підвищення вартості праці, зростання інфляційних тисків та обмеження можливостей для розвитку підприємництва та економічного зростання.

Багато дослідників зосереджують увагу на стані державного бюджету як одному з ключових елементів оцінювання національної економічної моделі. Державний бюджет є важливим інструментом, який відображає фінансові потоки, доходи та витрати держави, а також визначає пріоритети у витрачанні коштів на різні сфери, такі як освіта, охорона здоров'я, соціальна підтримка та інфраструктура.

Профіцит державного бюджету вказує на те, що доходи перевищують витрати держави за певний період часу. Це свідчить про ефективне управління фінансовими ресурсами, здатність забезпечувати соціальні та економічні потреби, а також формування резервів. Профіцит може сприяти стійкому економічному зростанню, зниженню боргового навантаження та зміцненню фінансової стабільності країни.

З іншого боку, дефіцит державного бюджету виникає, коли витрати перевищують доходи держави. Це може мати негативні наслідки, такі як зростання державного боргу, погіршення фінансової стійкості та зниження довіри інвесторів. Дефіцит вимагає додаткового залучення фінансових ресурсів через позики або збільшення податкового навантаження на громадян та підприємства. Великий дефіцит може впливати на інфляційні процеси, зростання процентних ставок та валютні ризики, що потенційно погіршує економічну ситуацію країни.

У сучасному глобалізованому світі особлива роль відводиться зовнішньоекономічним відносинам держави, однією з форм яких є міжнародна

торгівля, яка відображується в обсязі експорту та імпорту. Експорт представляє собою вивезення товарів та послуг за межі країни, тоді як імпорт охоплює ввезення товарів та послуг з-за кордону. На основі даних про обсяг цих показників можна розрахувати баланс зовнішньої торгівлі, що являє собою різницю між експортом та імпортом товарів та послуг країни. Позитивне сальдо вказує на підвищення конкурентоспроможності країни та підтримує її економічне зростання.

Для більш детального аналізу потрібно дослідити не тільки обсяги, а й структуру даних макроекономічних показників. Зокрема, товарна структури експорту та імпорту розкриває композицію торговельних операцій, що включає детальне дослідження товарів та послуг, які країна закуповує та продає. Такий аналіз допомагає встановити основні сектори економіки, що визначають конкурентоспроможність країни на світовому ринку. Далі можна звернути увагу на географічну структуру експорту та імпорту, що допоможе визначити країн-партнерів, з якими укладаються торговельні угоди. Дана інформація дозволяє зробити висновки про основні ринки збуту та джерела постачання для досліджуваної країни.

У контексті міжнародної співпраці центральне місце посідають прямі іноземні інвестиції (ПІІ). Їх можна розглядати з двох сторін – як ПІІ в країну та як ПІІ з країни. Перші відображають залучення іноземних інвестицій в національну економіку, зокрема, відкриття нових підприємств, модернізацію технологій, збільшення виробництва та зниження безробіття. Другі відображають інвестування капіталу з вітчизняних підприємств у закордонні компанії, що може мати як позитивний, так і негативний вплив на національну економіку. Тому аналіз ПІІ є важливим для розуміння стану економіки країни та її місця в глобальному економічному просторі.

Аналіз національної економічної моделі за допомогою світових рейтингів є важливим інструментом для оцінювання її становища та конкурентоспроможності на міжнародній арені. Він базується на систематичному зборі, обробці та порівнянні даних, що характеризують різні аспекти економічного, соціального та політичного розвитку країни. Позицій країни мають визначальне значення для

залучення іноземних інвестицій, розвитку міжнародних торговельних відносин та підвищення її привабливості для бізнесу та туристів. Позитивні показники у рейтингах можуть збільшити довіру до країни з боку міжнародних партнерів і сприяти розширенню зовнішньоекономічних зв'язків.

Проведений аналіз рейтингів може послужити джерелом інформації для розробки стратегій розвитку, політичних реформ та пріоритетів в економічній сфері, спрямованих на досягнення сталого економічного зростання.

Найбільш престижні міжнародні рейтинги, які дають усесторонню оцінку розвитку національної економіки, є такі :

1. Світовий рейтинг конкурентоспроможності (World Competitiveness Ranking) є визначальним інструментом для оцінки та порівняння конкурентоспроможності країн у глобальному контексті, що надає їм можливість порівнювати свої досягнення, виявляти конкурентні переваги та слабкі місця. Він складається з оцінки таких параметрів як «Економіка», «Уряд», «Бізнес», «Інфраструктура» та базується на систематичному аналізі 333 критеріїв конкурентоспроможності, які обрані на основі широкого дослідження економічної літератури та міжнародних, національних та регіональних джерел інформації.

2. Рейтинг ведення бізнесу (Doing Business Ranking) – це щорічний звіт, який оприлюднюється Світовим банком щодо умов ведення бізнесу в країнах світу. У звіті оцінюється, наскільки легко або складно зареєструвати підприємство, отримати будівельний дозвіл, укласти контракт, оплатити податки тощо. Рейтинг є важливим інструментом для підприємців, інвесторів та урядів, які можуть використовувати цю інформацію для поліпшення умов ведення бізнесу в своїх країнах.

3. Індекс сприйняття корупції (Corruption Perception Index – CPI) вимірює рівень сприйняття корупції в уряді та публічному секторі країн світу. Індекс складається на основі оцінок експертів та опитувань громадян, а його результати використовуються для моніторингу корупції та прийняття рішень щодо боротьби з нею. Він розробляється міжнародною організацією Transparency International з 1995 року.

4. Індекс людського розвитку (ІЛР) – це індекс, який вимірює рівень людського розвитку країн світу на основі трьох складових: очікування тривалості життя, освіти та рівня доходів. Індекс розробляється Організацією Об'єднаних Націй з 1990 року та дозволяє порівнювати рівень розвитку різних країн та визначати потреби в інвестиціях для поліпшення життєвого рівня населення.

5. Останній індекс, який заслуговує на особливу увагу є менш популярним, та попри те, надзвичайно корисним при вивченні даної теми – це Оцінка сталого економічного розвитку та добробуту громадян, або SEDA (Sustainable Economic Development Assessment and Citizen Well-Being). Він був розроблений Бостонською консалтинговою групою у 2012 році для об'єктивного вимірювання сталого економічного зростання країни та добробуту громадян. SEDA визначає добробут на основі десяти вимірів, згрупованих у три категорії: економіка (розміри доходу, економічної стабільності та зайнятості), інвестиції (у освіту, охорону здоров'я та інфраструктуру), стійкість (охоплює навколишнє середовище та три чинники соціальної інтеграції: рівність, сильне громадянське суспільство та розумне управління).

Для кращого сприйняття викладеного вище матеріалу, можна подати методичні підходи оцінювання національної економічної моделі у вигляді схеми, зображеної на рис.1.3.

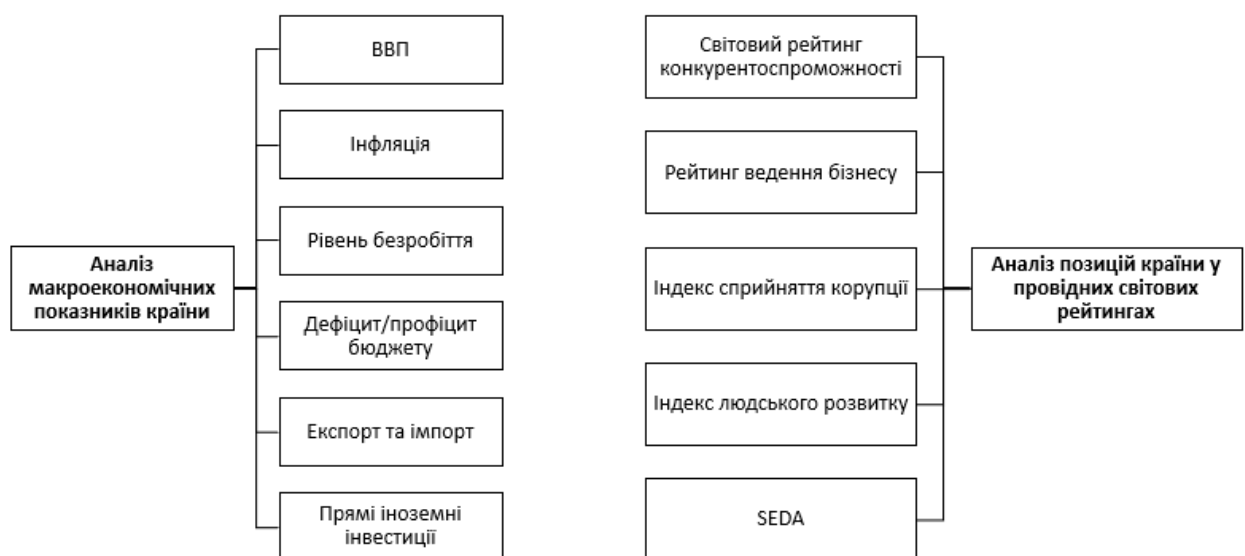

Рис. 1.3 – Методичні підходи оцінювання національної економічної моделі

Джерело: складено авторкою.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕЛІ НОРВЕГІЇ ТА НАПРЯМКИ ЇЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

2.1. Аналіз соціально-економічної моделі Норвегії

Норвегія почесно називається «державою добробуту», адже вона побудована на соціал-демократичній моделі, за якої податки на дохід, споживання та статки витрачаються на загальнодоступні громадські послуги. Для соціал-демократичної моделі характерним є забезпечення рівних можливостей, справедливості та соціального захисту всіх громадян держави, яка в свою чергу виступає як гарант добробуту та соціальної справедливості, забезпечуючи медичне обслуговування, освіту, житло, пенсії, допомогу при безробітті, а також інші послуги, що сприяє достойному рівню життя для всіх громадян. Така модель добробуту дає можливість знизити соціальну напруженість та підтримує стабільність держави, оскільки громадяни мають впевненість у своєму майбутньому та отримують необхідну допомогу у разі потреби [12].

Історію утворення національної економічної моделі Норвегії (*Додаток В*), розкриває фактори, що вплинули на її формування та зростання. Однак, саме аналіз сучасного стану економіки допоможе зрозуміти, як саме функціонує ця модель в наш час, що робить її успішною та на яких принципах вона ґрунтується.

Зважаючи на географічне розташування Норвегії, а також її тісну співпрацю з ЄС, порівняння її економічних показників з країнами-членами є особливо цікавим. До складу ЄС входять держави з різною економічною могутністю та неоднаковим рівнем розвитку, тому доречно звернути увагу на середнє значення досліджуваних індикаторів у даному союзу. Так як ЄС є одним з найбільших світових економічних блоків, дане співставлення може дати загальну картину стану економіки Норвегії у порівнянні з регіоном. Аналіз макроекономічних показників

Норвегії може допомогти виявити сильні та слабкі ведення господарства у країні, з'ясувати тенденції розвитку та спрогнозувати можливі напрямки зростання.

Переходячи до аналізу соціально-економічної моделі Норвегії, найперший показник, на який необхідно звернути увагу – це ВВП. На рис. 2.1. можна простежити динаміку ВВП Норвегії порівняно з середнім значенням ВВП країн Європейського Союзу за період з 2013 по 2022 роки .

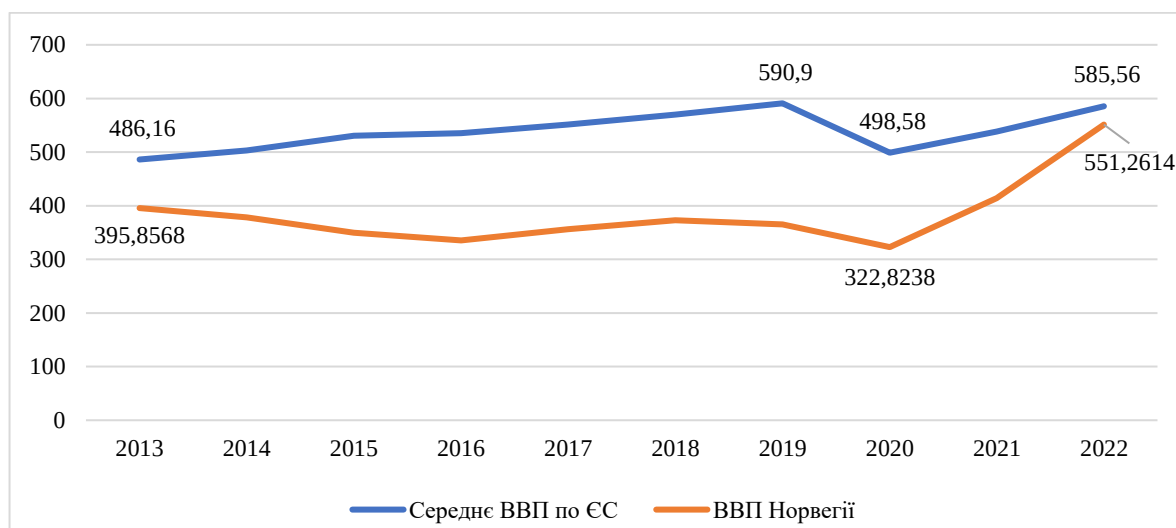

**Рис. 2.1 – Обсяги ВВП Норвегії та середнього ВВП по ЄС
у 2012-2021рр., млрд. дол.**

Джерело: складено авторкою на основі [13].

Загалом, можна зазначити, що середнє значення ВВП по ЄС за досліджуваний період зросло з 486,16 млрд. дол. в 2013 році до 585,56 млрд. дол. у 2022 році, тоді як динаміка ВВП Норвегії показала приріст у 155,4 млрд. дол., але була більш мінливою. Найбільше значення ВВП Норвегії було досягнуте у 2022 році - 551,26 млрд. дол., проте в період з 2013 по 2016 роки ВВП країни скорочувався, і лише після цього можна простежити позитивну тенденцію. Найнижчі значення ВВП були зафіксовані у 2020 році на рівні 322,8238 млрд. дол. для Норвегії та 498,5764 млрд. дол. для середнього ВВП по ЄС, що пов'язано з економічними наслідками пандемії COVID-19, яка сильно вплинула на економіку багатьох країн світу. Проте, за даними на графіку видно, що наразі ВВП Норвегії складає більше допандемічного рівня, в той час як країни Європи ще перебувають на етапі стабілізації. Наостанок, розрив між ВВП Норвегії та середнім значенням

ВВП по ЄС скоротився, тобто ВВП Норвегії становив близько 94,23% від середнього ВВП по ЄС у 2022 році проти 81,37% у 2013 році.

При проведенні аналізу структури економіки Норвегії за 2021 рік (рис. 2.2), виявлено, що найбільший внесок у формування валового внутрішнього продукту (ВВП) країни здійснюється сферою послуг, яка становить 53% від загального ВВП. На другому місці знаходиться промисловість, її внесок становить 36%, тоді як сільське господарство складає менше 2% від ВВП. Ця структура є типовою для розвинутих країн і свідчить про високий рівень індустріалізації та використання сучасних технологій у виробничому секторі.

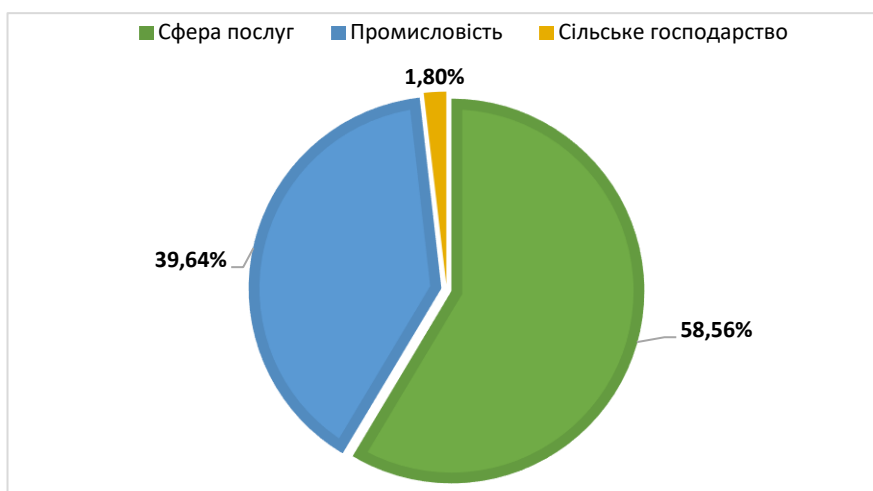

Рис. 2.2 – Структура ВВП Норвегії за секторами економіки у 2021 році

Джерело: складено авторкою на основі [14].

На основі цих даних можна зробити припущення про стабільний економічний потенціал Норвегії та перспективи для її подальшого розвитку. Розподіл ВВП за галузями свідчить про міцне господарство, зосереджене на послуговому та промисловому секторах, що сприяє диверсифікації та високій продуктивності. Така економічна структура створює підґрунтя для розвитку інноваційних рішень, технологічного прогресу та підтримки високої якості життя населення.

Для більш повного оцінювання економічної ситуації в країні необхідно не лише аналізувати загальний рівень валового внутрішнього продукту, але й розглядати його розподіл між населенням, а саме ВВП на душу населення. У

даному контексті, на рис. 2.3 представлена динаміка цього показника в Норвегії, а також його середнє значення в країнах Європейського Союзу за останні 10 років.

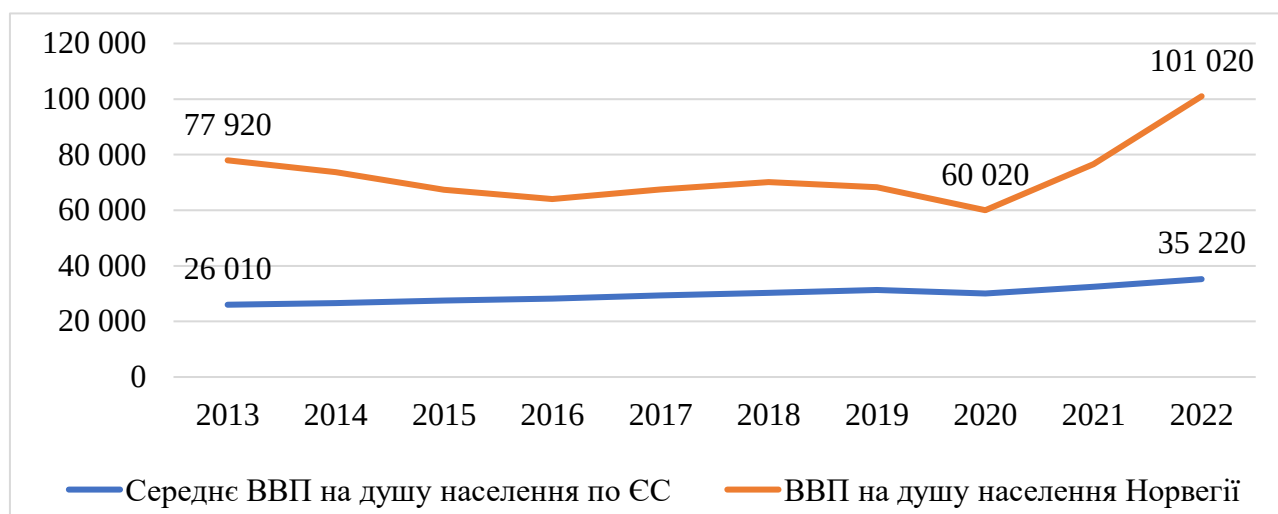

Рис. 2.3 – Обсяги ВВП на душу населення Норвегії та середнього ВВП на душу населення по ЄС у 2013-2022рр., дол.

Джерело: складено авторкою на основі [13].

За даними наведеними на графіку, можна зробити висновок, що ВВП на душу населення Норвегії є значно вищим, ніж у більшості країн Європейського Союзу. У 2013 році, ВВП на душу населення Норвегії складав 77,9 тис. доларів, що було значно вище за показник у країнах ЄС – 26,0 тис. доларів. Протягом наступних років, рівень ВВП на душу населення Норвегії зазнав деяких коливань і впав до 60,0 тис. дол. у 2020 році, що, безумовно, можна пов'язати з викликами, спричиненими коронавірусом. Проте, за період з 2020 по 2022 роки, показник ВВП на душу населення Норвегії стрімко збільшився до 101 020 доларів у 2022 році, що є приростом у 40% порівняно з 2020 роком. Це пояснюється покращенням економічної ситуації в країні після кризи, а також збільшенням інвестицій та зростанням попиту на нафту та газ, які є головними джерелами доходів Норвегії.

Загалом, графік наочно демонструє, що у 2022 році ВВП на душу населення у Норвегії майже втричі перевищує середній ВВП на душу населення країн ЄС, що свідчить про високу економічну активність та ефективність господарювання країни.

Наступний макроекономічний показник, що заслуговує уваги – це інфляція, динаміка якої в Норвегії та країнах ЄС зображена на рис. 2.4.

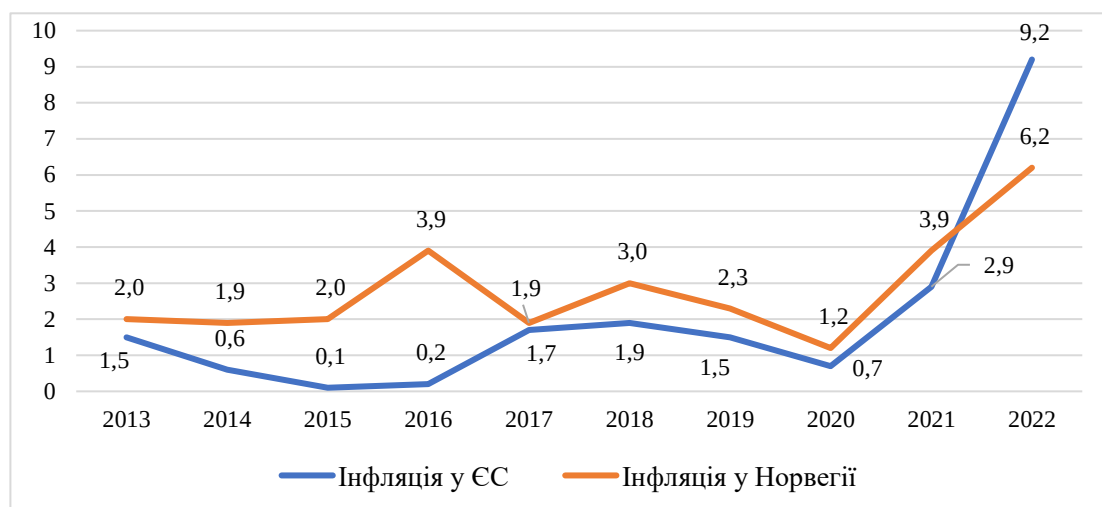

Рис. 2.4 – Темпи інфляції у Норвегії та середній показник по ЄС у 2013-2022рр., %

Джерело: складено авторкою на основі [13].

У ЄС інфляційна динаміка коливалася у межах від 0,1% у 2015 році до 9,2% у 2022 році, що становить значний ріст. У свою чергу, інфляційні тенденції в Норвегії показали найнижче значення у 2020 році на рівні 1,2% та найбільше – 6,2% у 2022 році. Слід зазначити, що рівень інфляції в Норвегії, зазвичай, був вищим, ніж у країнах ЄС, але у 2022 році інфляція в ЄС стрімко зросла, перевищуючи рівень інфляції в Норвегії. Це можна пояснити військовою агресією РФ проти України, яка призвела до підвищення цін на енергоносії та нафту. Водночас, економіка Норвегії постраждала менше, адже країна не була настільки економічно залежною від РФ, як країни-члени ЄС.

Представлений на рис.2.5 графік демонструє рівень безробіття в Європейському Союзі та Норвегії протягом 2013-2022 років. Зазначено, що рівень безробіття в ЄС зменшився з 11,6% у 2013 році до 6,1% у 2022 році. У той же час, рівень безробіття в Норвегії змінювався меншою мірою, починаючи зі значення 3,9% на початку вивченого періоду та досягнувши піку у 4,9% у 2016 році, але пізніше знизився до 3,2% у 2022 році.

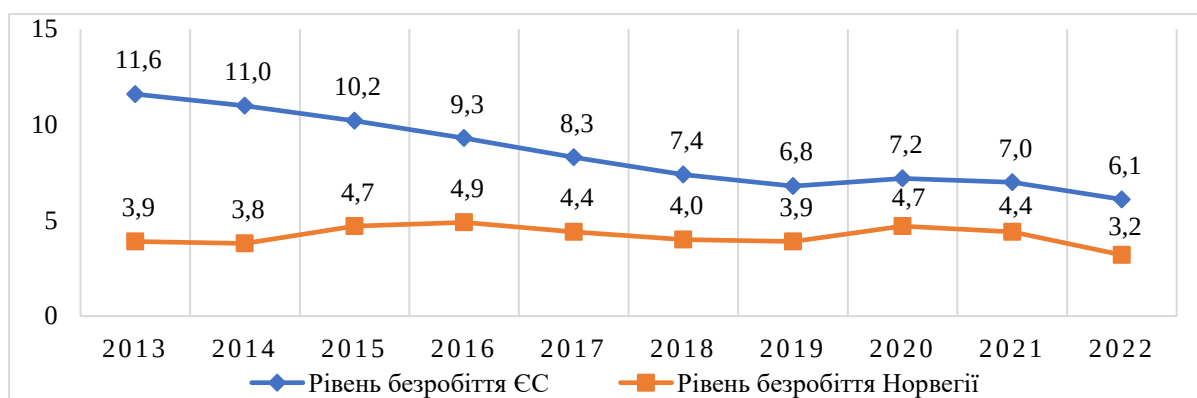

Рис. 2.5 – Динаміка рівня безробіття Норвегії та ЄС у 2013-2022рр.

Джерело: складено авторами на основі [13].

Результати дослідження свідчать про те, що у порівнянні з країнами Європейського Союзу, економіка Норвегії є більш стійкою, оскільки рівень безробіття тут є незмінно низьким протягом розглянутого періоду, тоді як в ЄС він є дещо вищим, хоча відзначається тенденція до його зниження в останні роки. Це може бути пов'язано з різницею в господарських моделях та політиках зайнятості між Норвегією та ЄС. Крім того, можливо, що різні демографічні тенденції, зміни в економіці та політичні рішення мають також вплив на рівень безробіття в цих країнах.

У зв'язку зі значною роллю, яку державний бюджет відіграє у фінансовій стабільності країни, важливо проаналізувати рівень дефіциту або профіциту цього показника (рис.2.6).

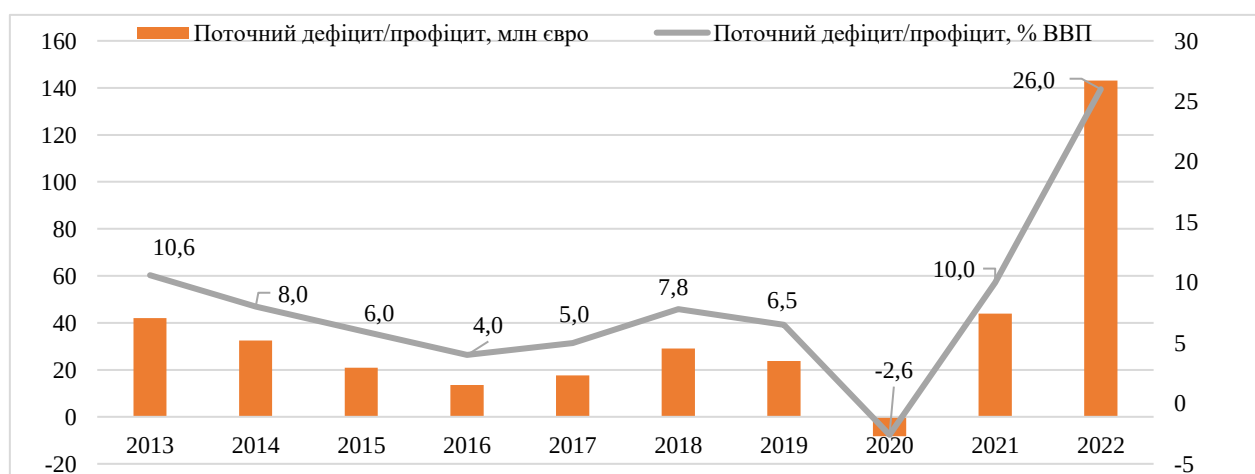

Рис. 2.6 – Динаміка дефіциту/профіциту держ. бюджету Норвегії у 2013-2022рр.

Джерело: складено авторкою на основі [15].

Аналізуючи наведені, можна зробити висновок, що значення цього показника значно коливаються від року до року. Зокрема, у 2013 році країна мала поточний профіцит у розмірі 10,6% ВВП, який зменшився до 6,0% у 2015 році. Проте, з 2016 по 2019 роки, Норвегія знову забезпечувала поточний профіцит, який коливався в межах від 4,0% до 7,8% ВВП. У 2020 році, ймовірно, через пандемію COVID-19 та зменшення цін на нафту, Норвегія зазнала дефіциту поточного рахунку в розмірі 2,6% ВВП, однак вже у 2021 році профіцит склав 10,0% ВВП. Достатньо вражаючими є значення за 2022 рік, коли на фоні початку війни в Україні профіцит бюджету Норвегії досяг свого максимуму за останні 10 років та склав 26% ВВП. Усі ці коливання можуть бути пояснені значним впливом цін на нафту та газ на економіку країни, оскільки Норвегія є однією з найбільших світових експортерів цих ресурсів.

При дослідженні ефективності національної економічної моделі країни, аналіз міжнародної торгівлі країни займає ключове місце. Цей вид зовнішньоекономічної діяльності суттєво впливає на економічний розвиток країни та здатність її компаній конкурувати на світовому ринку. Рисунок 2.7 ілюструє динаміку експорту, імпорту та торговельного балансу Норвегії за останні 10 років

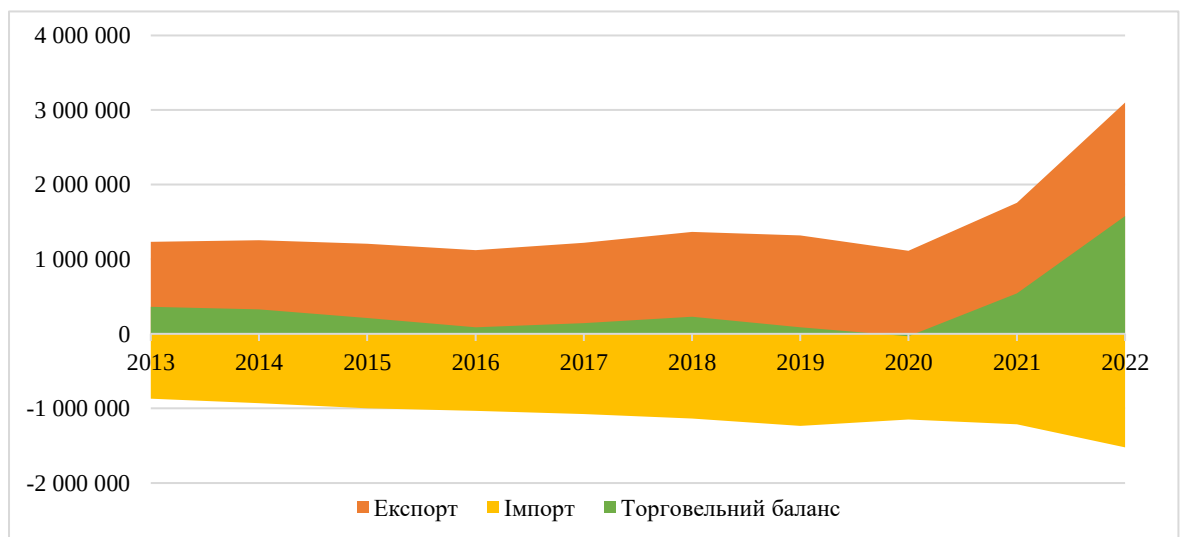

Рис. 2.7 – Динаміка експорту, імпорту та торговельного балансу Норвегії за 2013-2022рр., млн. норвезьких крон (NOK)

Джерело: складено авторкою на основі [16].

З наведеного вище графіку, можна зробити висновок, що Норвегія є експортно-орієнтовною країною, оскільки обсяг її експорту перевищує обсяг імпорту. Єдиний рік, який відрізняється від'ємним торговельним балансом, це 2020 рік – час, коли економіка країни перебувала в кризовому стані через пандемію коронавірусу. Загалом, протягом періоду з 2013 по 2022 рік експорт зріс майже втричі, з 1,2 млрд норвезьких крон до 3,1 млрд норвезьких крон. Імпорт також має позитивну динаміку з приростом у +74,9% за 10 років. Загалом можна зазначити, що торговельний баланс країни значно зріс з 363 109 млн норвезьких крон у 2013 році до 1,5 млрд. норвезьких крон у 2022 році, при цьому приріст лише за останній рік склав 189,15%. Таку різку зміну можна пояснити збільшенням поставок нафти та газу в Європу на тлі погіршення відносин з РФ через її військову агресію проти України.

Додаток Г надає можливість детальніше дослідити міжнародну торгівлю Норвегії. Згідно з рис. Г.1, основним експортним товаром Норвегії є мінеральні палива, нафта та продукти їх переробки, які складають 79% від загального обсягу експорту. Це свідчить про значну залежність Норвегії від експорту одного основного товару, що може мати певний ризик для економіки країни. З іншого боку, географічна структура експорту (рис. Г.3) та імпорту (рис. Г.4) показує широкі торговельні зв'язки Норвегії з різними країнами, що свідчить про її відкритість на міжнародному ринку та готовність до співпраці з партнерами з усього світу.

Основними країнами-партнерами, куди Норвегія експортує свої товари, є Німеччина, Сполучене Королівство та Франція, сумарна частка яких склала 58,4% від загального експорту країни у 2022 році (рис. Г.3). З огляду на структуру імпорту, найбільші частки належать транспортним засобам, машинам та обладнанню, а також мінеральним паливам та нафтопродуктам (рис. Г.2). Найбільше товарів Норвегія імпортує зі Швеції, Німеччини та Китаю, проте більше половини (52%) імпорту походить з інших держав, що дозволяє Норвегії зменшити ризики на ринку і залежність від окремих країн-партнерів (рис. Г.4).

Один із ключових показників міжнародної економічної діяльності країни - є обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Рисунок 2.8 наочно демонструє обсяги залучення ПІІ у Норвегію, а також ПІІ Норвегії в економіку інших країн.

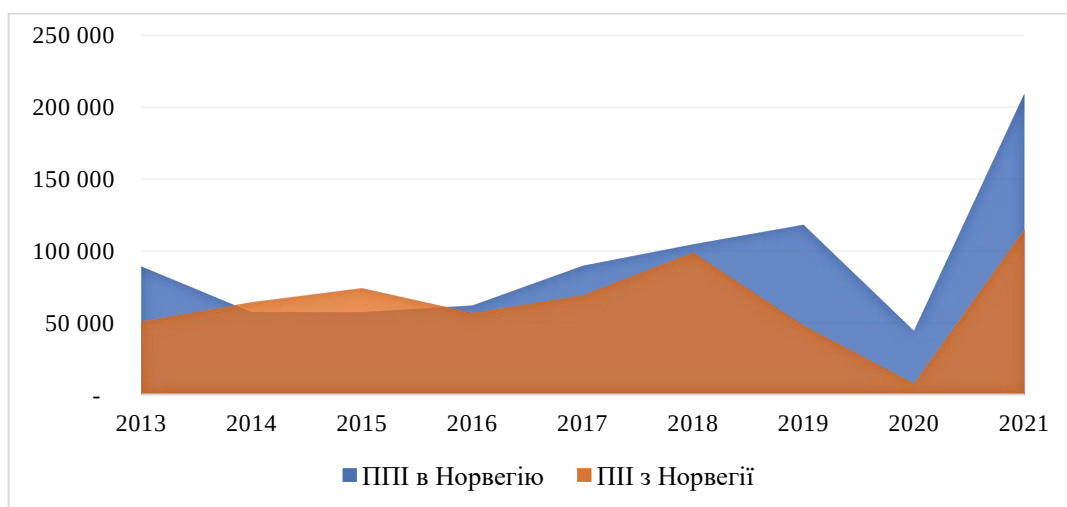

Рис. 2.8 – Динаміка ПІІ в Норвегію та з Норвегії у 2013-2021рр, млн. NOK

Джерело: складено авторкою на основі [16].

За аналізований період було виявлено значні коливання обсягу прямих іноземних інвестицій як з та і в Норвегію. Зокрема, у 2020 році обсяг ПІІ склав 44 416 мільйонів NOK, що становить половину обсягу 2013 року, але в 2021 році показник досяг десятирічного максимуму на рівні 209 411 мільйонів NOK. У той же час, обсяг ПІІ, що надходили з Норвегії, зріс з 50 933 мільйонів NOK у 2013 році до 114 937 мільйонів NOK у 2021 році, незважаючи на значний спад у 2020 році до 8 000 мільйонів NOK. Обидва показники свідчать про активність зовнішньоекономічних відносин Норвегії, однак коливання їх обсягів свідчать про нестабільність інвестиційного клімату та залежність від зовнішніх факторів..

Розглядаючи ПІІ, слід звернути увагу на розподіл інвестицій за країнами. Згідно з рис. 2.9, найбільші реципієнти ПІІ з Норвегії у 2021 році були країни, які знаходяться в Європі, а саме Данія, Нідерланди, Швеція та Сполучене Королівство, які в свою чергу є найбільшими донорами ПІІ в економіку Норвегії (рис.2.10). Ці країни знаходяться поряд із Норвегією, тому можна сказати, що між ними існує тісна економічна співпраця. Головною відмінністю у структурі залучених та вкладених коштів є США як країна-донор та Ангола як країна реципієнт.

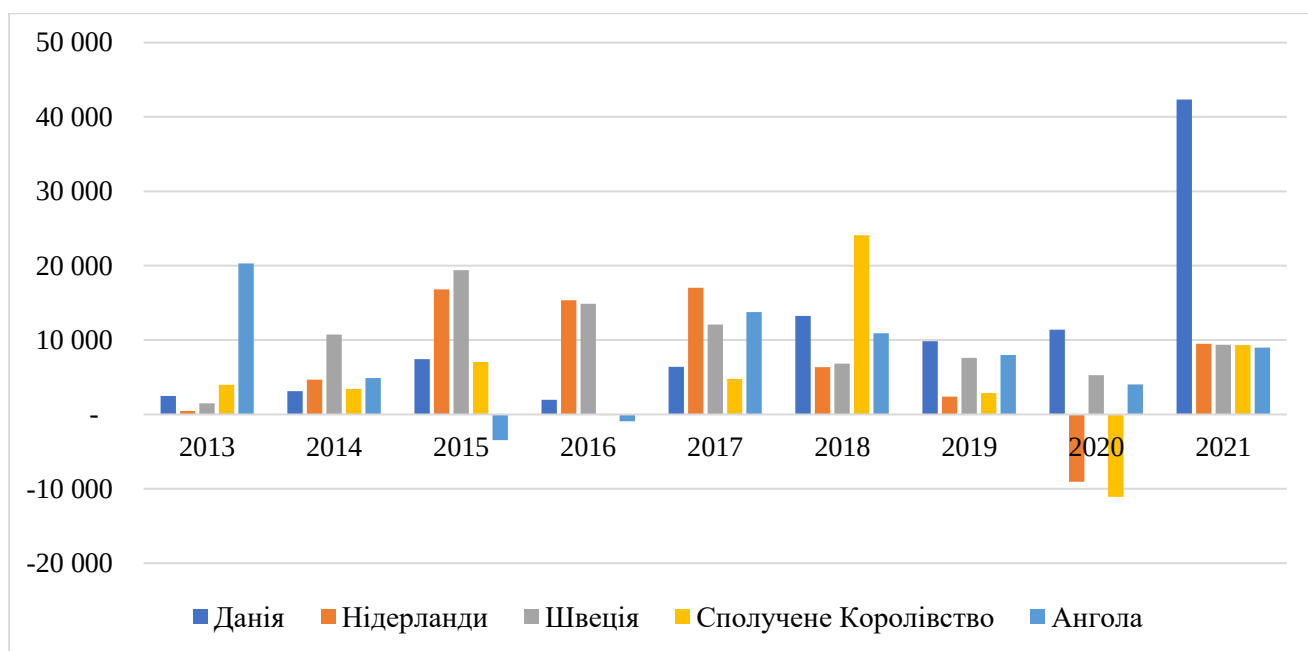

Рис. 2.9 – Географічна структура ПІ з Норвегії за 2013-2021рр.

Джерело: складено авторкою на основі [16].

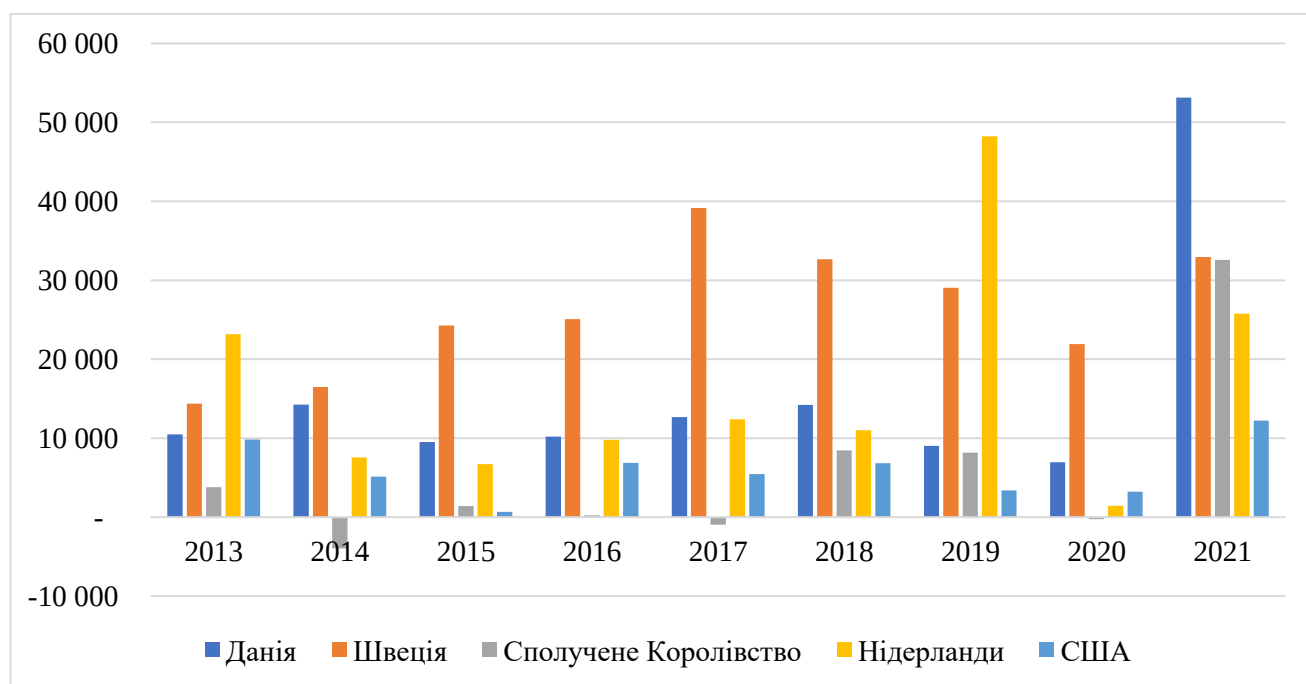

Рис. 2.10 – Географічна структура ПІ в Норвегію за 2013-2021рр.

Джерело: складено авторкою на основі [16].

Після аналізу основних макроекономічних показників країни, слід переходити до оцінки її становища у міжнародних рейтингах. Це важливий етап в аналізі, оскільки міжнародні рейтинги дозволяють порівняти країну з іншими країнами за різними аспектами її економіки та оцінити її конкурентоспроможність на світовій арені.

Розглядаючи Індекс глобальної конкурентоспроможності (Рис.2.11) можна зробити висновок, що Норвегія займає достатньо високу позицію в світовому рейтингу, зокрема, у 2022 році вона посіла почесне 9 місце. Найкраще країна була оцінена за категоріями «Уряд» та «Інфраструктура», де займала 4-7 місця протягом розглянутого періоду. Найслабшим місцем виявилася «Економіка», де Норвегія посіла 40 місце у 2018 році, але потім показник значно покращився, і країна піднялася до 25 місця у 2022 році.

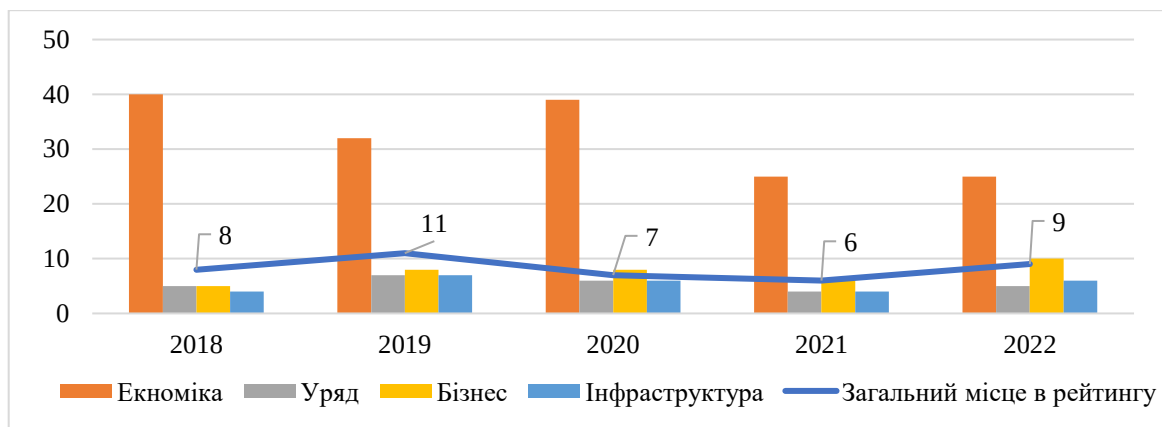

Рис. 2.11 – Динаміка рейтингових позицій Норвегії за Індекс глобальної конкурентоспроможності у 2018-2022рр.

Джерело: складено авторкою на основі [17].

Детальніше оцінити бізнес середовище можна за рейтингом «Doing Business» (таб.2.1).

Таблиця 2.1 – Місце Норвегії за рейтингом Doing business у 2016-2020рр.

	2016	2017	2018	2019	2020
Простота ведення бізнесу	6	6	8	7	9
1. Розпочинання бізнесу	21	21	19	22	25
2. Оформлення дозволів на будівництво	43	43	21	22	22
3. Отримання електрики	12	12	23	19	44
4. Реєстрація власності	14	14	14	13	15
5. Отримання кредиту	75	75	77	85	94
6. Захист міноритарних інвесторів	9	9	10	15	21
7. Оплата податків	26	26	28	30	34
8. Міжнародна торгівля	22	22	22	22	22
9. Забезпечення виконання контрактів	4	4	8	3	3
10. Вирішення неплатоспроможності	6	6	6	5	5

Джерело: складено авторкою на основі [18].

Як видно з таб.2.1 Норвегія в цілому країна має стабільно високий рівень показників простоти ведення бізнесу, хоча вона і опустилася в рейтингу з 6 місця у 2016 році до 9 місця у 2020 році. Деякі аспекти значно втратили позиції, зокрема отримання електрики (з 12 до 44 місця), отримання кредиту (74 до 94 місця) та захист міноритарних інвесторів (з 9 до 24 місця). Найкращими показниками за останні 5 років є реєстрація власності (15 місце у 2020 році), забезпечення виконання контрактів (3 місце у 2020 році) та вирішення неплатоспроможності (5 місце у 2020 році). Незважаючи на певні негативні тенденції, Норвегія є досить привабливим для іноземних інвесторів, через стабільність та надійність бізнес-середовища.

Важливим елементом при аналізі національної економічної моделі Норвегії є дослідження рівня корупції. Для цього можна скористатися таким інструментом як Індекс сприйняття корупції, який оцінюється у 100 балів, де 0 вважається найгіршим показником, а 100 – найкращим (таб.2.2).

Таблиця 2.2 – Місце Норвегії за рейтингом «Індекс сприйняття корупції» у 2018-2022рр.

2018		2019		2020		2021		2022	
<i>Бал</i>	<i>Місце</i>	<i>Бал</i>	<i>Місце</i>	<i>Бал</i>	<i>Місце</i>	<i>Бал</i>	<i>Місце</i>	<i>Бал</i>	<i>Місце</i>
84	7	84	7	84	7	85	4	84	4

Джерело: складено авторкою на основі [19].

За останні п'ять років країна постійно займає місця в топ-10 найменш корупційних країн світу. У 2021 та 2022 роках Норвегія зайняла 4 та 5 місця відповідно, а її бал залишається на стабільно високому рівні – 84-85 балів. Це свідчить про те, що владні структури та бізнес-середовище в Норвегії дотримуються високих стандартів етичності та прозорості.

При вимірювання рівня соціального та економічного розвитку країн часто використовується Індекс людського розвитку (ІЛР), за якого чим ближче показник до 1 – тим кращим він вважається. Норвегія тривалий час займає лідируючі позиції, поступившись першим місцем лише у 2019 та 2021 роках (таб.2.3).

Таблиця 2.3 – ІЛР Норвегії, його складові та рейтинг країни
у 2017-2021рр.

	2017	2018	2019	2020	2021
Загальний рейтинг Норвегії	1	1	2	1	2
Індекс людського розвитку	0,959	0,962	0,961	0,959	0,961
<i>Очікувана тривалість життя при народженні, р.</i>	82,6	82,8	83,0	83,2	83,2
<i>Очікувана тривалість навчання, р.</i>	18,1	18,1	18,2	18,2	18,2
<i>Середня тривалість навчання, р.</i>	12,9	13,0	13,0	13,0	13,0
<i>ВНД на душу населення, дол.</i>	66 404	68 999	66 482	62 573	64 660

Джерело: складено авторкою на основі [20].

ІЛР Норвегії складає 0,961, що відносить її до країн з дуже високим рівнем людського розвитку. За період з 2017 по 2021 роки в Норвегії спостерігалось зростання очікуваної тривалості життя при народженні з 82,6 до 83,2 років, стабільний рівень тривалості навчання (18,1-18,2 року очікуваної та 12,9-13,0 року середньої тривалості навчання) та зниження ВВП на душу населення з 66 404 до 62 573 доларів у 2020 році, але знову зростання до 64 660 доларів у 2021 році. В цілому, показники є стабільно високими, що свідчать про успішність соціально-економічної політики країни.

Наостанок, варто звернути увагу на такий показник як SEDA, який є комплексною оцінкою ступеня сталого економічного розвитку країни, яка враховує не лише показники економічного зростання, але й соціальні, екологічні та інші аспекти сталості. За допомогою рис.2.12 можна зробити висновок про рівень розвитку Норвегії.

Рис. 2.12 – Бали Норвегії за SEDA та її складових у 2020 році

Джерело: [21].

На основі отриманих балів за кожну з дев'яти складових оцінки, загальний бал Норвегії за SEDA склав 86,5, що свідчить про високий рівень сталого економічного розвитку країни. Найвищі бали були отримані у категоріях «Економічна стабільність» (96,1), «Освіта» (90,7), «Уряд» (97,2) та «Рівність» (95,7).

З іншого боку, бал за навколишнє середовище склав 61,1, що свідчить про те, що не дивлячись на загалом високий рівень розвитку країни, її екологічна стійкість все ще потребує уваги та вдосконалення. Дана категорія відображає вплив промисловості та інфраструктури на довкілля, які можуть мати негативний відбиток на здоров'ї населення та загальній якості життя. Норвегія є країною з багатою природою, і уряд повинен продовжувати працювати над збереженням навколишнього середовища та впроваджувати екологічно стійкі технології для забезпечення сталого розвитку країни.

2.2. Проблеми розбудови економічного розвитку Норвегії в умовах глобалізації світового господарства

За останнє сторіччя економічна модель Норвегії пережила неймовірну трансформацію, яка перетворила країну на одну з найбагатших у Європі. Норвегія активно брала ініціативу у підтримці розвитку кластерів у таких секторах, як нафтова і газова промисловість, суднобудування, риболовля та аквакультура. Доходи, згенеровані від цієї діяльності, стали підґрунтям для зростання та технологічного оновлення даних галузей, а також допомогли створити благочесне коло для побудови міцних, взаємопов'язаних дослідницьких та інноваційних можливостей.

Зараз Норвегія являє собою країну, багату на природні ресурси, з сильною економікою та високим рівнем життя. Проте, навіть за таких умов, її жодним чином не обходять ані національні виклики, ані глобальні, до яких можна віднести геополітичну нестабільність, економічну турбулентність, зміну клімату, демографічні проблеми та ін.

У 2021 році економіка Норвегії почала активне відновлення після ряду успішних дій спрямованих на подолання руйнівних наслідків пандемії коронавірусу. На початковому етапі державою керував правоцентристський уряд, на зміну якому у жовтні 2021 року прийшов новий лівоцентристський. Заходи державної політики незмінно базувалися на досягненні консенсусу між усіма політичними партіями. Рівень вакцинації визначався надзвичайно високий, і не було відчутного спротиву пов'язаним з викликаними коронавірусом обмеженнями на соціальну та повсякденну діяльність. Рівень смертності фіксувався дуже низький, а належна медична допомога надавалася всім, хто її потребував. Суб'єкти господарювання, які фінансово постраждали від карантину, отримали компенсацію від держави [22].

Проте, вже у лютому 2022 року збройне вторгнення Росії в Україну значно сколихнуло економіки багатьох держав світу, не оминувши при цьому й Норвегію.

Доволі велика частина поставок нафти та газу до Європи припадала саме на РФ, що оголило проблему залежності європейських країн від російського експорту. Скорочення Росією поставок газу до Європи ще більше підштовхнуло ціни до нових пікових рівнів та породило дискусій щодо можливого нормування електроенергії в Європі на зиму.

З метою пом'якшення ситуації Норвегія максимально збільшила видобуток газу для того, щоб закрити прогалину у кількості необхідної сировини. Варто зазначити, що нафта та газ вже тривалі роки складали найбільшу частку у структурі експорту Норвегії, але у 2022 році доля мінеральних палив, нафти та продуктів дистиляції сягнула 79% [Рис.В.1]. Спираючись, на офіційні статистичні дані Королівства Норвегії, можна обрахувати, що дохід від продажу даної категорії товарів склав близько 34% від ВВП країни, що є доволі високим показником і свідчить про важливість цього сектору економіки для Норвегії [16].

Наразі Норвегія залишається найбільшою промислово розвиненою демократією у світі, яка залежить від викопного палива. Дана проблема є центральною у економіці певних держав світу, які багаті на цю сировину. Досвід показав, що не всі країни здатні ефективно управляти нафтовими доходами. Однак, Норвегія, на відміну від інших країн, багатих на нафту, зосереджується на людському розвитку, а не на своїх природних активах, використовуючи нафтові багатства як підтримку та двигун розвитку. Зокрема, у 1990 році був створений Глобальний державний пенсійний фонд (ГДПФ), який разом із Норвезьким державний пенсійним фондом (НДПФ) є складовою частиною Державного пенсійного фонду.

Відповідно до статті 1 Закону про Державний пенсійний фонд «...зошадження повинні враховувати довгострокові міркування при використанні доходів держави від нафти, щоб нафтові багатства приносили користь як теперішньому, так і майбутнім поколінням» [23].

Фінансова мета ГДПФ полягає у підвищенні можливості фінансування державних витрат. З часом він став все більш важливим джерелом фінансування для державного витратного бюджету. Останніми роками близько 20% бюджету

фінансувалось за рахунок ГДПФ, а у 2020 та 2021 роках цей показник був ще вищим завдяки надзвичайним заходам під час пандемії коронавірусу [24].

Тож, варто відзначити, що разом з успіхом ГДПФ, постає і необхідність визнати наявність певних ризиків, пов'язаних з його управлінням. Зокрема, довгострокове зниження доходів від нафтового видобутку може знизити темп зростання Фонду в порівнянні зі зростанням решти економіки, що може створити проблеми в майбутньому. Крім того, відповідальність за фінансування все більшої частки бюджету Норвегії може зробити її економіку більш вразливою до світових фінансових коливань.

Нестабільність на глобальних фондових ринках також впливає на вартість Фонду, який фінансував все більшу частку бюджетів. Через декілька років зростання державних витрат може перевищити зростання доходів. Для подолання цих викликів, Норвегія повинна активно розглядати стратегії диверсифікації економіки, залучення інвестицій у нові галузі та зменшення залежності від нафтових доходів, шляхом збільшення податкових надходжень (наприклад, податок на вуглець або високодохідний податок на фінансову сферу).

Підсумовуючи усе вищесказане, можна зробити висновок, що головним фокусом для Норвегії на наступні десятиліття є перехід від економіки, яка ґрунтується на видобутку нафти та газу, до кліматично нейтральних, сталих та зелених індустрій, при цьому забезпечуючи щедрий державний соціальний захист.

Екологічні проблеми зараз на повісті денній у багатьох державах, зокрема і Норвегії. Зміна клімату стає все більш непередбачуваною, природа зникає, екстремальні погодні явища стають все частішими, а біорізноманіття знаходиться під загрозою. Все це є наслідками того, що суспільство надто багато споживає природних ресурсів. Тому перед країнами постає завдання терміново знайти ефективні рішення, які допоможуть зменшити викиди парникових газів та адаптуватися до змін клімату. Норвегія має унікальну можливість вирішити дані проблеми завдяки багатству природних ресурсів та інших екологічних активів на суходолі та в морі, високому рівню експертизи в розробці технологій та інших

галузях, а також прекрасним передумовам для розвитку промисловості з нульовими викидами.

Наступною проблемою розбудови економіки Норвегії є демографічні виклики. Зниження рівня народжуваності та зростання тривалості життя призвели до зміни структури населення, де середня вікова категорія громадян поступово старіє, а частка тих, хто знаходиться в працездатному віці, зменшується. Водночас, люди витрачають більше часу на отримання освіти. З іншого боку, пенсійна реформа та вищий рівень освіти допомагають літнім людям продовжувати працювати довше, ніж це було декілька десятиліть тому. Однак цього недостатньо, щоб компенсувати зміну складу населення та збільшення тривалості життя. Відсоток людей віком 65+ склав 18,4%, що є значним за обсягом показником та говорить про те, що Норвегії притаманна така проблема як флоридизація нації [25].

У поєднанні з іншими факторами, ці демографічні зміни призвели до дефіциту робочої сили, зокрема, висококваліфікованої. Хоча рівень безробіття у країні за останні 10 років не перевищував 5% (рис.2.5), дефіцит робочої сили істотно обмежує створення доходів для покриття зростаючих витрат на національну страхову програму, охорону здоров'я та соціальну допомогу. Зокрема, ця проблема особливо відчутна в сільських районах, де база рекрутингу менша, але в майбутньому це стане актуальною й для центральних районів. Також варто зазначити про нехватку медичних працівників, що має наслідком збільшення робочого навантаження на наявний персонал та призводить до зниження якості медичних послуг та ставить під загрозу безпеки пацієнтів.

Крім того, спостерігається зростання чисельності іммігрантів у Норвегії з країн, де доступ до освіти обмежений, тому їхня участь у працевлаштуванні нижча. Також є значна частина населення, що отримує різні медичні допомоги та не може працювати. Особливе занепокоєння викликають молоді люди, які тривалий час виключені з ринку праці, що маю серйозні наслідки для всього суспільства. Стійкі системи соціального забезпечення потребують певного балансу між тими, хто надає допомогу, та тими, хто її отримує.

Детальніше аналізуючи ринок праці, варто відмітити, високий рівень захисту праці, що є однією з ключових рис норвезької економіки. У країні, як правило, надається перевага безпеці працівників над максимізацією прибутку підприємств. Норвегія має один з найвищих рівнів захисту праці у світі, що включає в себе широкий спектр прав і гарантій для працівників. Наприклад, працівники мають право на оплачуваний відпочинок, страхові виплати у разі хвороби чи травми, відпустку по догляду за дітьми та інші соціальні пільги. Крім того, існує велика кількість законодавчих актів, що регулюють умови праці, зокрема щодо робочого часу, заробітної плати та безпеки на робочому місці.

Такий підхід позитивно впливає на життя робітників, але в той же час він може зробити бізнес менш привабливим для іноземних інвесторів, особливо в умовах глобалізації та зростаючої конкуренції на світовому ринку. Наприклад, високий рівень оплати праці та інші соціальні пільги можуть збільшувати витрати на підприємствах, що призводить до зниження конкурентоспроможності фірм на ринку. Крім того, забезпечення високого рівня захисту праці може вимагати значних вкладень у технології та обладнання, що може мати наслідком зниження рівня прибутку та рентабельності підприємств.

Таким чином, високий рівень захисту праці в Норвегії може мати як позитивний, так і негативний вплив на економіку країни. Важливо знайти баланс між захистом прав працівників та забезпеченням конкурентоспроможності підприємств, щоб забезпечити стійкий розвиток економіки країни.

Новим викликом для норвезької економіки у 2022 році став рекордно великий рівень інфляції, який сягнув 6,2% (таб.2.4). Внаслідок вторгнення Росії на територію України, підвищилися ціни на ряд товарів та послуг, а також збільшилася невизначеність інфляційних перспектив. Влітку 2022 року скорочення поставок газу з Росії до Європи, спекотне та сухе літо призвели до значного зростання цін на газ та електроенергію, а також підвищення цін на енергоносії в Норвегії. Внаслідок високих витрат на робочу силу, енергію та проміжні товари, багато норвезьких підприємств були змушені підвищити ціни на свої товари та/чи послуги.

Інфляція у Норвегії прискорилося вже весною минулого року, що свідчить про те, що облікова ставка більше не адаптована до поточних економічних умов і нової ризикової ситуації. Тому 4 травня 2023 року Центральний банк Норвегії, Norges Bank, встановив облікову ставку на рівні 3,25% після оголошення про підвищення на 0,25 відсоткового пункту [26].

Високий рівень інфляції зазвичай характеризується великою мінливістю та невизначеністю, що ускладнює економічне планування та знижує рівень інвестицій. Така невизначеність може призвести до зниження потенційного виробництва та зростання ризику укладення угод на контракти. Це, в свою чергу, може призвести до негативного впливу на рівень інвестицій та споживання.

Невизначеність щодо вартості грошей може ускладнити визначення відносної ціни товару, тобто різниці в ціні між різними товарами та послугами. Відносні ціни, що повинні відображати попит та витрати виробництва, стають менш точними, коли інфляція досягає високого рівня, що може мати наслідком менш ефективне використання ресурсів та ускладнений розподіл товарів [27].

Висока і мінлива інфляція впливає також на купівельну спроможність, оскільки заробітна плата та соціальні виплати зазвичай не захищені від змін загального рівня цін в короткостроковій перспективі.

Уся розглянута вище інформація систематизована та візуально зображена на рис. 2.13.

Рис. 2.13 – Виклики та проблеми для економіки Норвегії

Джерело: складено авторкою на основі [24], [25], [26].

2.3. Механізми та інструменти вдосконалення національної економічної моделі Норвегії

Вдосконалення національної економічної моделі є ключовою метою Норвегії на шляху до сталого розвитку та підвищення якості життя громадян. У цьому процесі, одним з головних завдань є розробка та впровадження механізмів та інструментів, які допоможуть забезпечити ефективне функціонування економіки і та досягти стратегічних цілей держави, включаючи підвищення конкурентоспроможності країни, забезпечення її сталого економічного зростання та зменшення впливу на довкілля.

Одним із ключових механізмів вдосконалення національної економічної моделі Норвегії є Національна стратегія впровадження цифрових технологій Digital21, яка спрямована на розвиток та цифрову трансформацію країни. Її основною метою є забезпечення лідерства Норвегії у галузі цифрових технологій та доступу до сучасних технологій та інфраструктури для громадян та бізнес-сектору. У рамках стратегії Digital21 визначено шість основних напрямків, що охоплюють різноманітні аспекти розвитку цифрової галузі в Норвегії [28]:

1. «Технології для забезпечення розвитку» (Muliggjørende teknologier). Метою даного напрямку є створення умов для використання новітніх технологій, які дозволять покращити ефективність роботи бізнесу та підприємств, а також забезпечити більш комфортне життя для населення. Особлива увага зосереджена на розробці технологій штучного інтелекту, інтернету речей, віртуальної реальності, блокчейну та інших новітніх технологій.

2. «ДРІ – Дослідження, розробка та інновації» (FOUI – forskning, utvikling og innovasjon») спрямований на підтримку досліджень та розробок в галузі цифрових технологій. Він включає в себе створення умов для розвитку та фінансування наукових досліджень, а також підтримку стартапів у галузі цифрових технологій. Також передбачається залучення зарубіжних експертів та фахівців для

обміну досвідом та знаннями, а також надання належної підтримки у відкритті нових ринків.

3. Головним завданням напрямку «Компетенції» (Kompetanse) є безпосереднє підвищення рівня кваліфікацій в галузі цифрових технологій у Норвегії. Його реалізація полягає у розвитку освіти та підготовку кадрів у галузі цифрових технологій, зокрема, шляхом впровадження новітніх програм та методик навчання, а також залучення викладачів та фахівців зі світу. Також передбачається підвищення рівня кваліфікації працівників у галузях, які стикаються з використанням цифрових технологій, таких як медицина, фінанси, освіта тощо.

4. Напрямок «Дані та інфраструктура» (Dataressurser og infrastruktur) – передбачає розвиток та підтримку інфраструктури для обробки та зберігання великих обсягів даних, а також їх безпечну обробку та передачу. Цифрової інфраструктура дозволить забезпечити високу швидкість передачі даних, а також підвищити їх захист від кібератак та інших загроз.

5. «Безпека» (Sikkerhet) опікується гарантією безпеки цифрової інфраструктури, а також захисту конфіденційних та персональних даних користувачів. Цей напрямок включає в себе розробку технологій кібербезпеки, забезпечення належної ідентифікації користувачів, а також підвищення рівня свідомості населення щодо цифрової безпеки.

6. «Офіційне регулювання» (Offentlig rammeverk) включає в себе створення та вдосконалення законодавчої бази, яка регулюватиме використання цифрових технологій, зокрема, в галузі електронної комерції, захисту персональних даних, кібербезпеки та інших аспектів. Також передбачається розробка стандартів та нормативно-правових актів, які будуть регулювати використання цифрових технологій у різних сферах життя, а також забезпечувати взаємодію між різними країнами та міжнародними організаціями у цій сфері.

Наступним механізмом вдосконалення національної економічної моделі Норвегії є Energi21 – національна стратегія розвитку енергетики. Основною метою Energi21 є створення імовірного та конкурентоспроможного енергетичного комплексу, який буде працювати на основі чистих джерел енергії та

енергоефективних технологій. Для досягнення цієї мети, в стратегії передбачено створення нових робочих місць та залучення інвестицій у розвиток стійких енергетичних технологій.

Дана стратегія охоплює шість напрямків: використання гідроенергетики, морських вітроелектростанцій, сонячної енергії, водню, акумуляторних батарей та зменшення викидів CO₂ [29].

1. Гідроенергетика є однією з найбільш ефективних та екологічно чистих форм енергії, що дозволяє Норвегії забезпечити значну частину своєї енергетичної потреби. Гідроенергетика є найбільшим джерелом електроенергії в Норвегії, тому активно планується подальший розвиток технологій та збільшення потужності гідроелектростанцій.

2. Морські вітроелектростанції. Використання енергії вітру стає все більш популярним у світі, і Норвегія не є винятком. Морські вітроелектростанції є однією з ключових технологій, яка дозволяє забезпечити стійкий розвиток енергетики в майбутньому. Норвегія має великий потенціал для розвитку морських вітроелектростанцій, зокрема, завдяки своїй довгій лінії узбережжя та морським просторам.

3. Сонячна енергія є важливим джерелом енергії у світі та має великий потенціал у Норвегії. Хоча кліматичні умови Норвегії не є найбільш сприятливими для використання сонячної енергії, але технології розвиваються, і є можливість задовольняти значну частину енергетичних потреб країни від сонячної енергії. У деяких регіонах країни, де недоступність інших джерел енергії є проблемою, використання сонячної енергії може стати особливо важливим для задоволення енергетичних потреб.

4. Водень є одним з ключових напрямів розвитку енергетики в Норвегії. Використання водню може допомогти зменшити використання палива нафти та газу в енергетиці, а також допомогти зменшити викиди CO₂. Норвегія має великий потенціал для виробництва водню, зокрема, завдяки наявності гідроенергії, яка може бути використана для виробництва зеленого водню.

5. Акумуляторні батареї, використання яких є важливим елементом розвитку енергетики, оскільки вони можуть допомогти зберігати енергію та забезпечити стійкий розвиток системи електроживлення. Виробництво та експорт акумуляторних батарей є значним сегментом економіки Норвегії, що має потенціал для подальшого розвитку шляхом удосконалення технологій та збільшення обсягів виробництва.

6. Зменшення викидів CO₂ є ще одним ключовим завданням енергетичної стратегії Норвегії. Використання енергетичних джерел з низьким вмістом вуглецю, таких як гідроенергія, морські вітроелектростанції та сонячна енергія, є одним із способів зменшення викидів CO₂. Однак, на даний момент, є деякі галузі економіки, такі як промисловість, транспорт, та нафтогазова галузь, де зменшення викидів CO₂ є більш нагальною проблемою, для розв'язання якої в Норвегії розробляються технології зберігання та використання CO₂, включаючи технології захоплення та зберігання CO₂ та використання CO₂ в якості сировини для виробництва різних хімічних речовин.

Механізмом, спрямованим на боротьбу зі зміною клімату та зниження викидів, є Кліматичний план 2021-2030 (Klimaplan for 2021–2030). Метою програми є досягнення підвищених цілей у зменшенні викидів вуглекислого газу та збільшення частки відновлюваних джерел енергії у загальній структурі енергетичного сектору країни.

Основний акцент у Кліматичному плані зроблено на викидах, які не входять до Системи торгівлі викидами (ETS). До цієї категорії належать викиди від транспорту, відходів, сільського господарства та будівель, а також деякі викиди від промислового виробництва та нафтогазової промисловості. План дій також безпосереднє пов'язаний з ETS, яка регулює основну масу викидів від промислового виробництва та нафтогазової промисловості. Крім того, даний документ розглядає питання поглинання та викидів CO₂ у секторі землекористування, змін у землекористуванні та лісового господарства (ЗЗЗЛГ).

Відповідно до заяви пана Рутеватна – депутата Парламенту Норвегії, країна ставить собі за мету перевищити встановлену для неї ціль від ЄС щодо викидів, які

не входять до ETS (40%). Це планується досягти шляхом зменшення національних викидів [30].

Основними політичними інструментами, що використовуються у Кліматичному плані, є оподаткування викидів парникових газів, регуляторні заходи, кліматичні вимоги в процесах державних закупівель, інформація про кліматично сприятливі варіанти, фінансова підтримка для розробки нових технологій, а також ініціативи, спрямовані на підтримку досліджень та інновацій.

Уряд має намір розширити використання кліматичних вимог в процесах державних закупівель з метою підтримки зменшення викидів парникових газів у Норвегії. Задля досягнення цієї мети, уряд запроваджує вимоги до рішень з нульовим рівнем викидів для легкових автомобілів, невеликих мікроавтобусів та місцевих автобусів, а також для паромних перевезень та послуг високошвидкісних пасажирських суден. Обсяг продажу біопалива для дорожнього руху буде збережено для забезпечення скорочення викидів транспортних засобів, які все ще використовуються.

Також планується запровадити зобов'язання щодо квот на біопаливо для позашляхового дизеля та палива для суден з 2022 року. Для забезпечення стимулювання вибору транспортних засобів з нульовим рівнем викидів, уряд розробляє податки на транспортні засоби та інші політичні інструменти. Кліматичний план передбачає поступове збільшення ставки податку на викиди вуглецю з поточного рівня близько 590 норвезьких крон до 2000 норвезьких крон за тону еквіваленту CO₂ у 2030 році. Це збільшення ставки податку призведе до збільшення вартості викидів CO₂ і забезпечить більш сильні стимули для зменшення викидів. Для гарантування стабільності загального рівня оподаткування, будь-яке підвищення податків буде компенсовано відповідним зменшенням інших податків [31].

Зважаючи на вже проведений аналіз головних механізмів вдосконалення національної економічної моделі Норвегії, наступним кроком є дослідження конкретних інструментів, які використовуються для поліпшення різних аспектів економіки країни.

Ключовим інструментом вдосконалення національної економічної моделі Норвегії є в першу чергу Національний бюджет. Цей документ щороку розробляється урядом Норвегії з метою визначення загальної бюджетної політики країни, а також спрямовування фінансування на різні сектори економіки.

Національний бюджет включає широкий спектр фінансових інструментів, що дозволяє уряду регулювати рівень витрат, доходів і інвестицій в економіку країни. Це включає в себе розподіл бюджетних коштів на різні соціальні та економічні сфери, такі як освіта, охорона здоров'я, наука та технології, транспорт, енергетика і багато іншого. Його вплив на економіку країни є беззаперечним. Наприклад, підвищення податків на окремі види діяльності або зниження податків на інші може вплинути на виробництво, споживання та інвестиції. Також, розподіл коштів на різні сфери може визначати пріоритети держави щодо розвитку певних галузей економіки.

У Національному бюджеті 2023 року вказується: «Метою економічної політики є економічне зростання, яке сприятиме створенню робочих місць для всіх громадян, а також забезпечить більш справедливий розподіл доходів та зменшення соціальних та географічних відмінностей в країні. Окрім того, національна економічна модель повинна працювати на користь всіх громадян, і забезпечувати їх якісними громадськими послуги та соціальним захистом незалежно від їх матеріального становища та місця проживання Бюджет на 2023 рік – це бюджет безпечного управління фінансами у неспокійний час» [32].

Forskingsrådet, або Норвезька науково-дослідницька рада, є ще одним інструментом, який відіграє важливу роль для розвитку Норвегії та підвищення її конкурентоспроможності. Вона була заснована у 1993 році та є найбільшим організатором наукових досліджень у Норвегії, який сприяє розвитку високотехнологічного та інноваційного секторів. Крім того, рада надає дослідникам та інноваторам фінансову підтримку та інші ресурси, щоб допомогти їм реалізувати свої ідеї та привести їх до комерційного успіху.

Наукові дослідження, які фінансує Forskingsrådet, охоплюють широкий спектр галузей, від здоров'я до технологій та економіки. Вони мають на меті

розвивати наукову основу економіки та розв'язувати проблеми, що виникають у суспільстві. Безцінний внесок Forskingsrådet полягає в тому, що вони фінансують як базові, так і прикладні дослідження, а також сприяють розвитку національної науково-технічної інфраструктури. У результаті цього Норвегія може розвивати інноваційну економіку та підтримувати свій конкурентний статус на міжнародному рівні.

На офіційному сайті Forskingsrådet зазначається, що у березні 2023 року організація виділила 100 мільйонів норвезьких крон 30 установам на 2023 і 2024 роки [33].

Наступною важливою державною організацією є Innovasjon Norge, яка діє в Норвегії з метою підтримки розвитку бізнесу та інновацій. Компанія зосереджує свої зусилля на підтримці підприємств, що займаються розробкою технологій та інновацій у різних галузях економіки, сприяючи тим самим економічному зростанню та стійкому розвитку країни. Innovasjon Norge надає підприємствам різноманітні програми та послуги, які сприяють створенню нових продуктів, розвитку бізнесу, пошуку нових ринків та можливостей для зростання.

Діяльність Innovasjon Norge допомагає створенню нових робочих місць, збільшенню експортних можливостей для місцевих підприємств та підтримує розвиток національної економіки

У 2022 році Innovasjon Norge вклав 7,1 мільярда норвезьких крон у розвиток та інновації в бізнесі [34].

Останній інструмент, на який я би хотіла звернути увагу у даній роботі є Схема податкових пільг SkatteFUNN. Це урядова програма, спрямована на стимулювання Науково-дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) в торгівлі та промисловості Норвегії. Основним заохоченням є податковий кредит, який надається у формі можливого відрахування від сплачуваного компанією корпоративного податку.

Всі типи компаній, задіяні у будь-яких галузях промисловості, можуть подати заявку на підтримку від SkatteFUNN. Однак, для отримання підтримки в рамках SkatteFUNN підприємствам потрібно здійснити дослідження та розробки,

які є новими та важливими для їхнього розвитку. Крім того, ці дослідження та розробки повинні бути проведені в Норвегії, що дозволяє забезпечити розвиток вітчизняного потенціалу.

Для підтримки SkatteFUNN уряд Норвегії забезпечує знижку від податків на користь підприємств. Максимальна межа витрат SkatteFUNN R&D для проектів з використанням власних ресурсів становить 25 мільйонів норвезьких крон на рік. Всі заявки на проект SkatteFUNN обробляються та оцінюються Forskingsrådet. Компанія повинна мати свій проект, схвалений Радою, щоб отримати податковий кредит на НДДКР. Рада оцінює план проекту, звертаючи особливу увагу на зміст науково-дослідних робіт [35].

Після ретельного аналізу чинних провідних стратегій, ініціатив та інституцій які слугують вдосконаленню національної економічної моделі Норвегії, необхідно звернути увагу на створення нових, потенційних механізмів та інструментів.

В останні роки спостерігається підвищений відтік мільйонерів з Норвегії, що може мати негативний вплив на економіку країни та її соціальний розвиток. Однією з причин цього явища є сильний податковий тягар на громадян з високими доходами.

Механізмом для розв'язання цієї проблеми є перегляд податкової системи, введення нових реформ. Зокрема, можна запровадити певні податкові пільги та знижки для мільйонерів, які зберігають свої інвестиції та активи в Норвегії. Крім того, варто розробити ефективні механізми контролю та моніторингу, наприклад, розробку системи звітності та обліку, що дозволить уряду належним чином відстежувати виконання податкових зобов'язань мільйонерів та переконатися, що вони використовують отримані пільги відповідно до встановлених правил та законодавства.

Важливою частиною реформи має бути також моніторинг економічного впливу даних податкових пільг. Це може включати проведення регулярних оцінок та досліджень, спрямованих на визначення ефективності таких заходів у привертанні та збереженні інвестиційного капіталу мільйонерів, а також їх впливу

на економічний розвиток та соціальний сектор країни. Це дозволить оцінити результативність даних нововведень та визначити їх вплив на різні аспекти економіки та суспільства.

Ще одним слабким місцем в економіки Норвегії є отримання кредитів, як це видно з таблиці 2.1 . Для покращення ситуації можна залучити більшу кількість приватних банків до ринку кредитування бізнесу. Це може бути досягнуто шляхом зниження регулятивних бар'єрів, стимулювання конкуренції між банками, а також забезпечення більшої прозорості та стандартизації процесу.

Другим механізмом вирішення проблеми є встановлення спеціальних програм та стимулів для банків, які надають кредити малому та середньому бізнесу. Такі програми можуть включати підтримку у формі грантів, гарантій та інших фінансових інструментів, які зменшать ризик для банків і спонукатимуть їх до більш активного кредитування бізнесу. Надання додаткових коштів з державного бюджету може також допомогти в забезпеченні таких програм та стимулів.

Значущим аспектом, який також потребує великої уваги є людський капітал. На сучасному етапі глобалізації економіки, залучення талановитих фахівців з інших країн стає все важливішою складовою конкурентоспроможності країн в галузі науки, технологій та інновацій. У зв'язку з цим, потрібно провадити нові шляхи та методи, які будуть спонукати компетентних іноземних спеціалістів стати частиною норвезького ринку праці.

Один з прикладів успішної реалізації такої програми є «технологічна віза" (French Tech Visa) у Франції, що була запроваджена в 2017 році з метою залучення кваліфікованих фахівців в галузі технологій та стартапів [36]. Спираючись на досвід цієї країни, Норвегія може впровадити подібну ініціативу. Шляхом спрощення процедур видачі дозволів на роботу для експертів у даній сфері, Норвегія зможе привернути талановитих людей з усього світу. Результатом буде розширення місцевого підприємництва, створення нових робочих місць та залучення інвестицій, що забезпечить доступ до свіжих ідей, інноваційних підходів та передових технологій, а також сприятиме зростанню конкурентоспроможності технологічного сектору.

Також увагу слід приділити розробці системи залучення талановитих молодих науковців, зокрема за допомогою програм обміну та стажування. Важливим моментом є забезпечення їх належними умовами для наукової та професійної реалізації в країні.

Вирішення проблеми нестачі медичних працівників має носити комплексний та різносторонній характер. По-перше, потрібно вжити заходів для збільшення кількості фахівців, які випускаються з медичних університетів. Для цього потрібно збільшити кількість місць в університетах для студентів та виділити більше бюджетних коштів на навчання та дослідження в галузі медицини.

По-друге, потрібно активно залучати спеціалістів з інших країн. Для цього можна створити спеціальні програми, які б забезпечили їм необхідну підтримку при переїзді та адаптації. Такі програми можуть включати мовну підготовку, професійну орієнтацію, а також надання інформації про медичну систему та процедури, що існують у країні.

Підсумувати усі чинні та пропоновані механізми та інструменти можна за допомогою рис. 2.14.

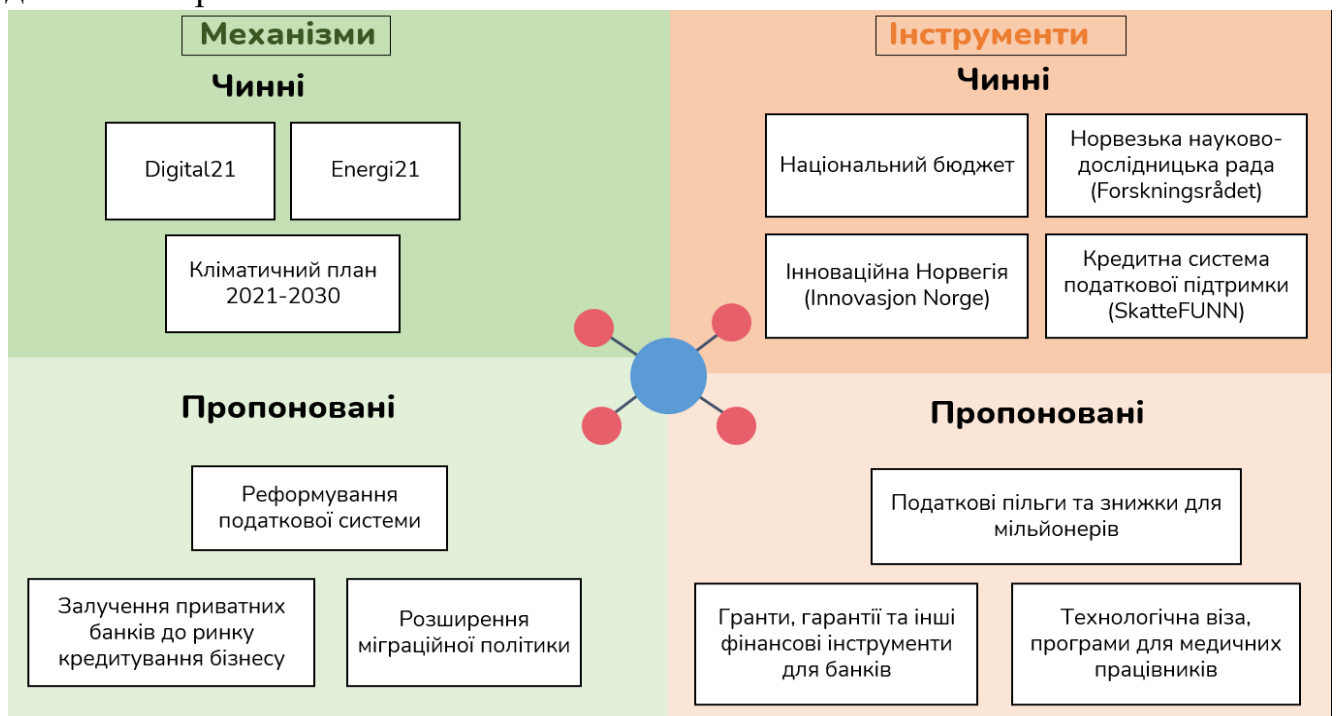

Рис. 2.14 – Механізми та інструменти вдосконалення економічної моделі Норвегії

Джерело: складено авторкою на основі [28], [29], [31], [32], [33], [34], [35]

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставлених завдань у бакалаврській роботі досліджено національну економічну модель Норвегії в умовах глобалізації світового господарства. Розглянуто теоретичні аспекти глобалізації світового господарства та її вплив на національні економічні моделі країн світу. Визначено особливості розвитку національної економіки в умовах глобалізації та методичні підходи оцінювання національної економічної моделі. Проведено аналіз ефективності національної економічної моделі Норвегії та визначено напрямки її модернізації.

Одержані в процесі дослідження результати дозволяють сформулювати наступні висновки та пропозиції:

1. Розкрито сутність національної моделі економічного розвитку та її еволюцію, яка включає в себе такі концепції: теорія лінійних стадій розвитку, теорія структурних трансформацій, теорія зовнішньої залежності, неокласична теорія моделі вільного ринку, теорія ендогенного зростання, теорія сталого розвитку. Також досліджено класифікацію країнових моделей, серед яких англосаксонська, скандинавська, континентально-європейська, середземноморська.

2. Визначено особливості розвитку національної економіки в умовах глобалізації, які створюють як нові можливості, так і виклики. Було розглянуто чотири майбутні сценарії економічної глобалізації, яка набуде форм фрагментації та/або інтеграції у двох вимірах – фізичному та віртуальному.

3. Визначено методологію дослідження національної економічної моделі та структуровано її наступним чином: аналіз макроекономічних показників країни на основі статистичних даних та аналіз позицій країни у провідних світових рейтингах.

4. Проаналізовано соціально-економічну модель Норвегії за допомогою ВВП, структури ВВП, ВВП на душу населення, рівня інфляції, рівня безробіття, стану національного бюджету (дефіцит/профіцит), обсягів експорту та імпорту, їх

товарної та географічної структури, сальдо балансу, обсягів ПІІ з та в країну, їх географічну структуру; також було досліджено позиції таких світових рейтингів, як індекс глобальної конкурентоспроможності, індекс ведення бізнесу, індекс людського розвитку та SEDA. Було виявлено високі показники та лідируючі позиції в рейтингах, що свідчить про успішність національної економічної моделі Норвегії.

5. Розкрито основні проблеми економічного розвитку Норвегії в умовах глобалізації, серед яких можна виділити такі: світові кризи, зміна клімату, залежність від експорту нафти та газу, дефіцит робочої сили, висока інфляція у 2022 році, флоридизація нації та велике податкове навантаження.

6. Досліджено існуючі механізми (Digital21, Energi21, Кліматичний план 2021-2030) та інструменти (Національний бюджет, Forskningsrådet, Innovasjon Norge, SkatteFUNN) вдосконалення національної економічної моделі Норвегії, а також запропоновано нові: реформування податкової системи за допомогою введення податкових пільг та знижок для мільйонерів, залучення більшої кількості приватних банків до ринку кредитування бізнесу, надаючи їм гранти та гарантії, а також розширення міграційної політики шляхом створення технологічної візи та спеціальних програм для залучення медичних працівників з-за кордону.

Результати даної роботи відіграють суттєву роль у науковому середовищі, бізнес-сфері та політичній сфері, оскільки вони сприяють удосконаленню знань та розумінню економічних стратегій у контексті глобалізації. Отримані в ході проведеного дослідження висновки мають важливе значення для розробки ефективних стратегій державного регулювання економіки, надання практичних рекомендацій підприємствам та організаціям, а також для впровадження їх у процес навчання та наукових досліджень в галузі економіки та фінансів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Словник української мови. Тлумачні словники української мови.
URL: <http://sum.in.ua/>
2. Довбенко В. І. Перспективні проблеми розвитку підприємств. II Щорічник наукових праць: соціально-економічні дослідження в перехідний період. 2003. С. 500–507.
3. Штулер І. Еволюція теорій економічного розвитку у сучасному вимірі знань. *Економіка та управління національним господарством*. 2016. № 9. С. 216-219
4. Рудь Ю. Л. Всеосяжний розвиток як нова модель економічного розвитку національної економіки. *Інституціональна економіка*. 2017. 13,1. С. 237–244.
URL: http://bses.in.ua/journals/2017/13-1_2017/54.pdf
5. Стукало Н. В., Сімахова А. О. Моделі соціальної економіки в ринкових умовах. *Економічний вісник університету*. 2017. № 34/1. С. 214–220.
URL: <https://economic-bulletin.com/index.php/journal/article/download/167/146/>
6. Лукашевич В. М. Глобалістика: навчальний посібник. 2-ге вид. Львів : Новий світ-2000, 2005. 440
7. Pettinger T. Costs and benefits of globalisation. Economics Help. 2019
URL: <https://www.economicshelp.org/blog/81/trade/costs-and-benefits-of-globalisation/>
8. Thirlwall A. P. Growth and development: with special reference to developing economies. 7th ed. Palgrave Macmillan, 2003. 600 p.
9. World Economic Forum. Four Futures for Economic Globalization: Scenarios and Their Implications. Cologny/Geneva, 2022. 12 p. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Four_Futures_for_Economic_Globalization_2022.pdf
10. The four future of economic globalization. *Another World*. URL: <https://www.anotherworld.network/the-four-futures-of-economic-globalization/>

11. Assessment of Economic Development Level as the Basis to Analyze Society Welfare | *European Proceedings*. URL: <https://www.europeanproceedings.com/article/10.15405/epsbs.2017.01.84>
12. velferdsstat – Store norske leksikon. *Store norske leksikon*. URL: <https://snl.no/velferdsstat>
13. Eurostat. *European Commission*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/>
14. Statista - The Statistics Portal. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/>
15. Economic and sociodemographic information. *Countryeconomy.com* URL: <https://countryeconomy.com/>
16. Statistisk sentralbyrå. *SSB*. URL: <https://www.ssb.no/>
17. Competitiveness Ranking. Norway. *IMD World Competitiveness*. URL: <https://worldcompetitiveness.imd.org/countryprofile/NO/wcy>
18. Doing Business. *World Bank*. URL: <https://archive.doingbusiness.org/en/doingbusiness>
19. 2022 Corruption Perceptions Index - Explore Norway's results. *Transparency.org*. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022/index/nor>
20. Norway data | Human Development Index. *Human Development Reports*. URL: <https://hdr.undp.org/data-center/specific-country-data#/countries/NOR>.
21. Norway. Sustainable Economic Development Assessment (SEDA). *BCG Global*. URL: <https://www.bcg.com/industries/public-sector/sustainable-economic-development-assessment>
22. Norway Report 2022. *SGI | Sustainable Governance Indicators*. URL: https://www.sgi-network.org/docs/2022/country/SGI2022_Norway.pdf
23. Lov om Statens pensjonsfond: Statens pensjonsfond-loven av 21.12.2005. URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-12-21-123?q=lov+om+statens+pensjonsfond>
24. Meld. St. 17. Statens pensjonsfond 2023. 2023. 124 p. URL: <https://www.regjeringen.no/contentassets/ec29f2db2d7344e7acfb3019e1b57570/no/pdfs/stm202220230017000dddpdfs.pdf>

25. Norway Population aged 65 years and above, 1960-2022. *Knoema*. URL: <https://knoema.com/atlas/Norway/Population-aged-65-years-and-above>
26. Vi hever renten for å få prisveksten ned. *Norges Bank*. URL: <https://www.norges-bank.no/aktuelt/nyheter-og-hendelser/Foredrag-og-taler/2023/2023-05-04-pk/>
27. Pengepolitikk og inflasjon. *Norges Bank*. URL: <https://www.norges-bank.no/aktuelt/nyheter-og-hendelser/Foredrag-og-taler/2022/2022-10-20-cme/>
28. Digitale grep for norsk verdiskaping. Digital21, 2018. 90 p. URL: https://digital21.no/wp-content/uploads/2018/09/Digital21_strategi_2018.pdf
29. Nasjonal strategi for forskning, utvikling, demonstrasjon og kommersialisering av ny klimavennlig energiteknologi. Energi21, 2022. 172 p. URL: https://www.energi21.no/contentassets/2ec5d9578a134adc930a0d9ecea1bf64/energi21_2022_webversjon-1.pdf
30. Heilskapeleg plan for å nå klimamålet. *Regjeringa.no*. URL: <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/kld/nyheter/2021/heilskapeleg-plan-for-a-na-klimamalet/id2827600/>
31. Meld. St. 13. Klimaplan for 2021–2030. 2020-2021. 124 p. URL: <https://www.regjeringen.no/contentassets/a78ecf5ad2344fa5ae4a394412ef8975/nn-no/pdfs/stm202020210013000dddpdfs.pdf>
32. Meld. St. 1. Nasjonalbudsjettet 2023. 10.2022. 124 p. URL: <https://www.regjeringen.no/contentassets/85ceadfc04b4f23b291223280efc83f/no/pdfs/stm202220230001000dddpdfs.pdf>
33. 100 millioner kroner til 30 forskningsinstitusjoner. *Norges forskningsråd*. URL: <https://www.forskningsradet.no/nyheter/2023/100-millioner-kroner-til-30-forskningsinstitusjoner/>
34. Årsrapport 2022. Innovasjon Norge, 2023. 90 p. URL: <https://arsrapport.innovasjon norge.no/2022/aarsrapport-2022.pdf>
35. About SkatteFUNN. *SkatteFUNN*. URL: <https://www.skattefunn.no/en/about-skattefunn/>
36. French Tech Visa – EN – La French Tech. La French Tech. URL: <https://lafrenchtech.com/en/how-france-helps-startups/french-tech-visa/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1 – Економічні теорії формування моделі економічного розвитку країн у II половині XX ст. – початку XXI ст.

Назва теорії	Період формування	Передумови виникнення	Умови формування та реалізації моделі
Теорія лінійних стадій розвитку (зростання)	50-60-ті роки	Перехід країн, що розвиваються соціалістичного типу до нового типу економік розвинутих країн на основі оптимального поєднання головних факторів виробництва й ефективного використання інвестицій, заощаджень та іноземної допомоги. Передумовою реалізації моделі є кількісні зміни економічного розвитку за рахунок високих загальних темпів економічного зростання.	Модель базується на забезпеченні зростання за рахунок заощадження та інвестування частини ВВП. Реалізація концепції передбачає стадії економічного розвитку країни: традиційне суспільство, визрівання передумов для ривка, ривок для самопідтримуючого зростання, перехід до технологічної зрілості, ера масового споживання.
Теорія структурних трансформацій	70-ті роки	Вплив енергетичної та економічної криз на економіку розвинутих країн на суто кількісні критерії економічного розвитку національного господарства	Процес структурної трансформації передбачає посилення ролі промисловості у структурі національної економіки, що досягається шляхом поступового переходу надлишкової робочої сили аграрної сфери у галузі промислового виробництва.
Теорія зовнішньої залежності		Кількісні критерії екзогенного характеру економічного розвитку національного господарства. Політичний аспект економічного розвитку	Усунення асиметрії внутрішніх і зовнішніх факторів економічного зростання, залежності країн, що розвиваються, від економічної допомоги міжнародних фінансових організацій та колишніх метрополій. Це посилить розвиток країни.
Неокласична теорія моделі вільного ринку	80-ті роки	Економічний розвиток на основі вільних ринків, необхідності лібералізації економіки, зовнішньої відкритості національної економіки, приватизації власності, інституціональної перебудови	Створення сучасного ринкового середовища, широка приватизація, заохочення розвитку малого і середнього бізнесу, формування відкритої економіки, лібералізація зовнішньої торгівлі, стимулювання інвестування.

Продовження таблиці А.1

1	2	3	4
Теорія ендогенного зростання	80-90-ті роки	Посилення регулюючої ролі держави у господарських процесах	Орієнтація на внутрішні фактори господарського розвитку для забезпечення самовідтворення національних економічних систем.
Теорія сталого (стійкого) розвитку	90-ті роки – початок ХХІ ст.	Глобальна природно-господарська трансформація світової економіки	Господарське зростання для гармонізації системи «людина-довкілля». Збереження навколишнього середовища для майбутніх поколінь

Джерело: [4].

Характеристика країнових моделей економічного розвитку

Назва моделі	Характеристика
Англосаксонська (США, Великобританія, Ірландія, Нова Зеландія)	1. стимулювання державою активної підприємницької діяльності. 2. Відносно низька питома вага держави у виробництві ВВП. 3. Ефективне втручання держави в економіку. 4. Високий рівень продуктивності праці. 5. Яскраво виражений постіндустріальний характер економіки:
Скандинавська (Швеція, Норвегія, Фінляндія, Данія, Ісландія)	1. Соціальна спрямованість економіки; скорочення майнової нерівності через розподіл національного доходу. 2. Турбота про малозабезпечені верстви населення; 3. Активне втручання держави в процес ціноутворення, встановлення фіксованих цін; 4. Висока питома вага державного сектора.
Континентально-європейська (Німеччина, Австрія, Бельгія, Нідерланди, Швейцарія, Франція)	1. Соціальна спрямованість економіки. 2. Підтримка умов для вільної конкуренції. 3. Державне регулювання зайнятості працездатного населення з метою мінімізації безробіття. 4. Регулювання економіки в основному через кредитно-грошову політику, а не фінансову
Середземноморська (Італія, Іспанія, Греція, Португалія)	1. Низький рівень державних соціальних видатків. 2. Сім'ї грають велику роль у економіці 3. Соціальні видатки переважно спрямовані на пенсії. 4. соціальна система передбачає захист зайнятості та механізми раннього виходу на пенсію для вилучення певної частини осіб з ринку праці; 5. Профспілки є важливим елементом у централізованому процесі переговорів щодо зарплат та умов праці. 6. Рівень зайнятості, особливо для жінок, є досить низьким.

Джерело: складен автором на основі [5].

Додаток В

Ключові етапи еволюції національної економічної моделі Норвегії та їх характеристика

Період	Подія	Опис економіки
1814-1870	Відокремлення Норвегії від Данії, збільшення державної влади	Економіка зосереджена на експорті лісу та риби, збільшення промисловості, розвиток залізниці та збільшення державної влади
1870-1914	Експансія на зовнішні ринки	Підвищення виробництва риби та лісу, зростання виробництва металургійних виробів, підвищення рівня життя
1914-1940	Розвиток національної економіки	Знайдено перші родовища нафти, газу, виробництво гідроенергетики та гірничої промисловості, зростання експорту риби, підвищення рівня життя
1940-1945	Окупація Норвегії німецькими військами	Економічний спад, зменшення виробництва, збільшення безробіття, інфляція та продовольчі проблеми
1945-1970	Зростання економіки та підвищення рівня життя	Розвиток нафтової галузі, збільшення виробництва металів, зростання інвестицій від держави та підвищення рівня життя населення
1970-1990	Розвиток соціальної демократії та науково-технічного прогресу	Розвиток соціальної демократії, збільшення ролі державного сектору в економіці, розвиток науки та технологій, зростання виробництва нафти та газу
1990-2008	Лібералізація економіки та зростання приватного сектору	Зменшення ролі державного сектору в економіці, збільшення значення приватного сектору та іноземних інвестицій, розвиток культури та туризму
2008-2020	Нестабільність світової економіки та зростання кризових ситуацій	Розвиток енергоефективності та відновлюваної енергетики, збільшення іноземних інвестицій, зниження рівня безробіття та збільшення рівня життя
2020 - наш час	Пандемія COVID-19, війна в Україні	Зменшення виробництва та економічної активності, збільшення безробіття та зменшення рівня життя населення, збільшення експорту нафти та газу

Джерело: складено авторкою на основі Grytten O. H. *Modern Norwegian Economy History*.

Географічна та товарна структури експорту та імпорту Норвегії у 2022 році

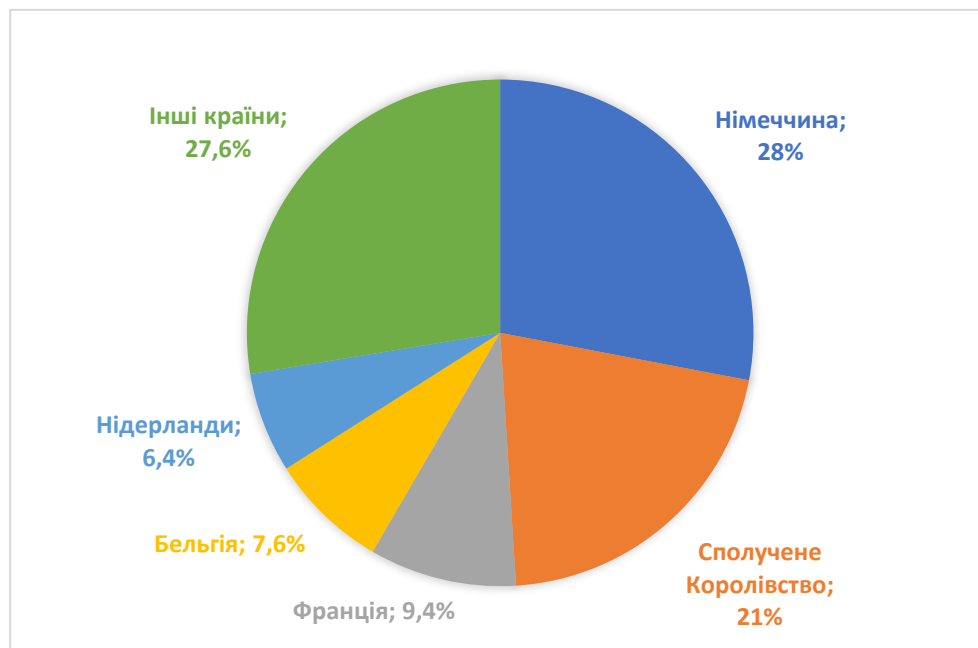

Рис. Г.1 – Географічна структура експорту Норвегії у 2022 році

Джерело: складено авторкою на основі <https://tradingeconomics.com/indicators>

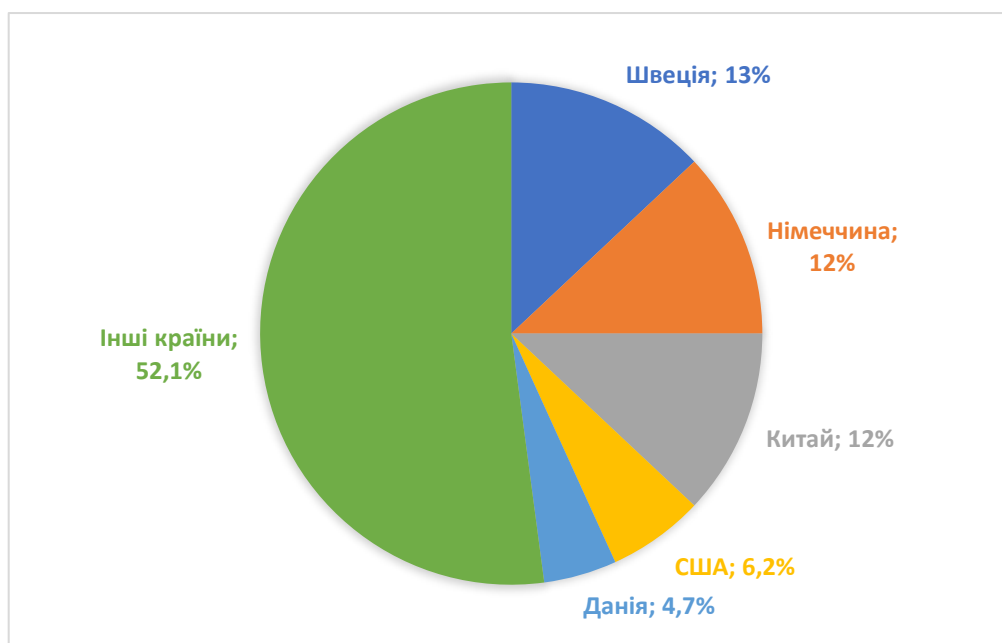

Рис. Г.2 – Географічна структура імпорту Норвегії у 2022 році

Джерело: складено авторкою на основі <https://tradingeconomics.com/indicators>

Рис. Г.3 – Товарна структура експорту Норвегії у 2022 році

Джерело: складено авторкою на основі <https://tradingeconomics.com/indicators>

Рис. Г.3 – Товарна структура імпорту Норвегії у 2022 році

Джерело: складено авторкою на основі <https://tradingeconomics.com/indicators>

КОРОТКИЙ ЗВІТ ПОДІБНОСТІ

Имя пользователя:
Європейської економіки і бізнесу Гончарова Анаста...

ID проверки:
1015118205

Дата проверки:
16.05.2023 17:39:50 CEST

Тип проверки:
Doc vs Internet + Library

Дата отчета:
16.05.2023 17:42:11 CEST

ID пользователя:
100005726

Название файла: Стащенко Руслани Вікторівни національна_економічна_модель_Норвегії_в_умова ?_??????????...

Количество страниц: 61 Количество слов: 13704 Количество символов: 104070 Размер файла: 510.36 KB ID файла: 1014800552

5.06% Совпадения

Наибольшее совпадение: 0.77% с источником из Библиотеки (ID файла: 1014800490)

3.47% Источники из Интернета 241 Страница 63

4.48% Источники из Библиотеки 529 Страница 66

0% Цитат

Исключение цитат выключено

Исключение списка библиографических ссылок выключено

0% Исключений

Нет исключенных источников